గ్రంథప్రశంస.

ఈగణపవరపు వేంకటపతికవి, నందవర బ్రాహ్మణశాఖకుఁ జేరినవాఁడు. వసిష్ఠగోత్రజుఁడు. ఆశ్వలాయనసూత్రుఁడు- ఈతని తండ్రి అప్పయార్యుఁడు, తల్లి మంగమ్మ. నివాసము గణపవరము. ఇది కాటేపల్లీముఖ్య మని వేంకటేశ్వర విజయవిలాసములో వ్రాసికొన్నాఁడు. ఏమండలములోనిదో- ఈతఁడు రచియించిన గ్రంథములు:—

సీ. శ్రీకరంబుగఁ బదిరెండవయేటఁ దారావళు ల్రచియించి ప్రౌఢిఁగన్న
మునిమునిమాసంబు మొనయు నేఁట యమకశతకంబొనర్చి కౌశలముగన్న
యిరువదియవయేట శృంగారమంజరియు నుదాహరణఁ జేసి ఘనతగన్న
యిరువదే నగునేఁటఁ గృష్ణమల్లకథఁ జతుర్భద్రఁ జెప్పి సంతుష్టిగన్న
మఱియును బాలరామాయణ ద్విపదఁ బొసంగించి బహువిధ చాటుకవిత
నతిముదముగన్న నాదు జిహ్వాంచలంబు, తనివినొందదు కులదేవతావతంస
వేంకటేశ్వరచరణారవిందమహిమ, నవనవోన్మేషపేశవర్ణనలఁగాక.

సీ. అమరమునకుబదు [1]లభినవాంధ్రనిఘంటు కౌముది[2]కెనయాంధ్రకౌముదియును
గణయతిప్రాసలక్షణ సీసమాలిక[3] యాంధ్రప్రయోగరత్నాకరంబు
నిఖలరేఫఱకారనిర్ణయపద్ధతి[4] షట్ప్రత్యయముల ప్రస్తారసరణి[5]
తగునిర్వదాఱుఛందములకువచనంబు[6]సమధికాలంకారసారమనుమ
హాకృతులు సేయు మాపేర నీకెచెల్లుఁ, గాక పెఱకవులకు నెట్లు కలుగనేర్చు
నౌర నీశక్తి యెక్కడనైనఁ గలదె; గణపవర యప్పనార్యుని వేంకట కవీంద్ర.

సర్వలక్షణశిరోమణి, ప్రబంధరాజవేంకటేశ్వరవిజయవిలాసము నిందుఁ జేరలేదు.

ఇందు మొదటిపద్యములోని వృత్తాంత మింతవఱకుఁ దెలియదు గాని రెండవదానిలో నుదాహరింపఁబడిన 1. వేంకటేశాంధ్ర మను నామాంతరము గలది సర్వలక్షణశిరోమణిలోని ద్వితీయోల్లాసము. రెండవది తృతీయోల్లాసము. 3 ది ప్రథమోల్లాసములోని యొక ప్రకరణము. 4 ది యైదవయుల్లాసము మొదటనున్నది. 5–6లు దీని నాల్గవయుల్లాసములోని భాగములు. ఇదిగాక, కవితాలక్షణము, నాయికానాయకలక్షణములు, కావ్యలక్షణము, రసప్రకరణము, కావ్యదోషప్రకరణము మున్నగునవియనేకప్రకరణము లీయుల్లాసములలో నిమిడియు

న్నవి. రెండవపద్యమున నంకములచే నిరూపింపఁబడినవి యాఱును నామమాత్రా వశిష్టము లని కవులచరిత్రయు, ప్రబంధరాజవేంకటేశ్వరవిజయవిలాసపీఠికయుఁజె ప్పుచున్నవి. ఇందలి యింకొకపద్యమునుబట్టి యీకవి వసంతతిలకభాణమును దె నిఁగించినట్లు కనఁబడుచున్నవి. మొదటిపద్యమున నుదాహరింపఁబడిన తారావళు లెన్ని గలవో కాని యింక రేఫఱకారనిర్ణయమును దారావళిగాఁ జెప్పెదనని కవి ప్రతినచేసినట్లు కన్పట్టుచున్నది. ఇట్లు బహువిషయములను దెల్పు బహుగ్రంథ ములు రచియించిన యీతనికృతులలోఁ గొన్ని పోయిన వేమో గాని సర్వలక్ష ణశిరోమణి బహువిధముల లోకమున కుపకరించు గ్రంథమని మాత్రము వచింప వచ్చును.

కవికాలమును, గవులచరిత్రమును ; ప్రబంధరాజవేంకటేశ్వరవిలాసపీఠిక యును సరిగ నిర్ధారణచేయలేదు. ఇతఁడు ప్రబంధరాజవేంకటేశ్వర విలాసములో విన్నకోట పెద్దనార్యాదుల కావ్యాలంకార చూడామణ్యాదులను బేర్కొనుచు "సర్వలక్షణ సారసంగ్రహ, సరస్వతీవిలాస, సాత్యచింతామణి......లక్షణం బులకు లక్ష్యంబును" అని వ్రాసికొనియెను. ఇందుఁ బేర్కొనఁబడిన సర్వలక్షణ సారసంగ్రహము చిత్రకవి పెద్దనార్యుఁడు రచియించినదే కాని కూచిమంచి తిమ్మకవిది కాదని తలఁపవచ్చును. ఏమనఁగా- కవి తనగ్రంథముల యవతారికల యందే కాక యీసర్వలక్షణశిరోమణి యుల్లాసముల తుది గద్యములయందుఁ గూడ..."కర్ణాటతుండీరచోళపాండ్యమండల ప్రముఖాఖిల మండలాఖండల దత్త మత్తసింధుర...రత్నాంబరాదివస్తు...నిఖిలశుభలక్షణ లక్షణకవి వేంకటపతికవి" యని వ్రాసికొన్న దానింబట్టిచూడఁగాఁ బాండ్యమండలప్రభువులలోనాంధ్రకవుల నాదరించుటచేఁ బ్రశస్తికెక్కిన—"మండలేశ, పాండ్యమండలేశ, పాండ్యభూవిభు" మొదలుగాఁ గల విశేషణములచే వ్యవహరింపఁబడినవాఁడు విజయరంగచొక్క నాథభూపాలుఁడే యని పెక్కండ్రు దాక్షిణాత్యకవుల వ్రాతలవలనవిశ్వసింపఁదగి యుండుటచే నీకవి యతనికాలమందే, యనఁగా క్రీ. శ. 18 శతాబ్దము మొదట నుండినవాఁడై కూచిమంచి తిమ్మకవికి సమకాలికుఁడై యుండునని తోఁచును.

ఈగ్రంథములు నందందు "ప్రబంధరాజవేంకటేశ్వరవిలాసములో సరి చూచునది" యని యుండుటచేతను ఆగ్రంథము నవతారికలో నీగ్రంథములోని వేలువేలుభాగములు వేలువేలు కృతులుగాఁ బేర్కొనఁబడియుండుటచేతను నేది ముందురచియించెనో నిశ్చయించుట కవకాశము లేదు గాని కవితాలక్షణము వేం

కటేశాంధ్రము (ఆంధ్రనిఘంటువు) ఆంధ్రకౌముది, నిఖిలరేఫఱకారనిర్ణయము, షడ్వింశతిచ్ఛందోలక్షణము మొదలుగాఁ గల లక్షణములను ముందుగా రచియించి వానికి లక్ష్యముగాఁ బ్రబంధరాజవేంకటేశ్వరవిలాసమును రచియించి యందుఁ దాను బూర్వము రచియించిన యాయాలక్షణములను వేఱువేఱు కృతులుగాఁ జేర్కొని తరువాత మఱికొన్నిలక్షణములనుకూడఁ జేర్చి యాపూర్వోక్తలక్షణము లన్నింటికిఁ గలిపి సర్వలక్షణశిరోమణి యను పేరుపెట్టి యుండు నని యూహింపఁ దగియున్నది.

గీ. వేంకటేశాంకితమ్ముగ వేంకటపతి, రచిత సర్వలక్షణశిరోరత్నకృతిని
రూఢిగఁ దలిర్చు నాంధ్రద్విరూపకోశ,మన వెలయు దశమోల్లాసమసమలీల.

అను పద్యముబట్టి యిది పది యుల్లాసములకుఁ దక్కువకాని గ్రంథ మని యాంధ్రద్విరూపకోశముతోపాటు మిగిలిన గ్రంథములుగూడ మిగిలిన యుల్లాసములలో నిమిడియుండు ననియుఁ దెలియుచున్నది.

ప్రబంధరాజవేంకటేశ్వర విజయవిలాసమును ముద్రించిన యముద్రితగ్రంథచింతామణి పత్రికాధికారులకును లక్షణశిరోమణి తెలియరాలేదు, కావుననే "యిక్కవి కృతులలో నొక్క వేంకటేశ్వరనిఘంటువు తప్పఁ దక్కిన గ్రంథములు నామమాత్రావశిష్టములై యున్నవి." అని చెప్పియున్నారు. ప్రబంధరాజము నెఱింగిన కవులచరిత్రమును లక్షణశిరోమణి నెఱుఁగదు. కావుననే "రెండు మూఁడు కృతులు దక్క శేషించిన వన్నియు నామమాత్రావశిష్టము లయినవి" అని వ్రాసెను.

ఇంకను వేంకటపతికవింగూర్చి తెలిసికొనఁ బరిషత్పత్రిక 4 వ సంపుటములలోఁ జూచునది. పైవిషయమును దానికి సంగ్రహమే.

ఇది వేయిచరణములుగల సీసమాలిక. సర్వలక్షణశిరోమణి పూర్తిగఁ బరిషత్కార్యాలయమున లేదు. అందుఁ గౌముదిగల తాళపత్రసంపుటములు రెండున్నవి. అందొకటి యసంపూర్ణము, రెండవది పూర్ణమే గాని వ్రాఁతతప్పులు మెండు. ఈ రెంటినిబట్టి, వ్రాయించి దీనిని బ్రకటింపవలయు నని వెనుక పరిషత్కార్యాలయము చెన్నపురిలో నున్నపుడే సభ్యులు తలంచిరి. మాతృకనుండి నేనే యొక్కప్రతికను వ్రాసితిని. దానిని కొ. వేం. లక్ష్మణరావుపంతులుగారు నితరులును, సంస్కరించుటకు-దండిగుంట సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారి కిచ్చియుండిరి. దానిని వారు సంస్కరింపకుండఁగనే కీర్తిశేషులైరి. వారియొద్దినుండి వ్రాఁతపుస్తకము మరలదొరకినదికాదు. అంతటితో నాయుద్యమ మప్పుడు తగ్గినది. అప్పు డప్పుడు శ్రీయుత గునుపాటి

యేనాది రెడ్డిగారు మున్నగువారు తలంపుఁకుఁ దెచ్చుచుండుటచే నిటీవల దీనికి మరలనొక పుత్రికను వ్రాసితిని. దానిని శ్రీసూర్యరాయాంధ్రనిఘంటు కార్యాలయ నిర్వాహకులు బ్ర॥ శ్రీ చర్ల నారాయణశాస్త్రిగారు పరిష్కరించిరి. అదియే యిది.

దీనివిశేషము లిదియే చెప్పుకొనుచునుగాన నీ చిన్నిపొత్తమునకు విశేషించి విమర్శనము వ్రాయలేదు.

ఈసంపూర్ణతాళపత్రపుస్తకము పరిషత్పుస్తకభాండాగారములో 16 వ సంఖ్యగలది. చివర-"౮౦౦ గ్రంథము. సిద్ధార్థినామసంవత్సరము ఆవణినెల ౧౫ తేది రాచవేల్పు కృష్ణమరాజు స్వహస్తలిఖిత"మని కలదు. ఇది పుదుకోటలో సంపాదింపఁబడినది. ఈ సంపుటములో దీనితోపాటు శబ్దమంజరి, ఆంధ్రనామసంగ్రహము, అకారాదిదేశి తెనుఁగునిఘంటువు, వేంకటేశాంధ్రము, ఆంధ్రశబ్దచింతామణియుం గలవు.

కొత్తపల్లి సూర్యరావు.

విషయసూచిక.

ప్రకటన.

ఈ 1935 సంవత్సరము ఆగష్టు నెల ది 24-25 తేదీలు శనివార ఆదివారములలో ఆంధ్రసాహిత్యపరిషద్వార్షికసభ గోదావరీమండలములోని అమలాపురములో జరుగును. దయతో భాషాభిమానులెల్లరు విచ్చేయ గోరుచున్నారము.

కార్యదర్శులు.

కాకినాడ హోమోపతి పత్రిక.

హోమోపతీ మరియు బయోకెమిక్ చికిత్సలను గూర్చియు, ఆరోగ్యాది విషయములను గూర్చియు అనుభవశాలురగు వైద్యులచే వ్రాయబడిన వ్యాసములు, క్లినికల్ కేసు రిపోర్టులు, మొదలగువానితో తెలుగునను యింగ్లీషునను వెలువడునట్టి ఆంధ్రహోమోపతీ మాసపత్రిక. ఇది ప్రతిగృహస్థునకును వైద్యునకునుగూడ నెక్కువ యుపయుక్తముగానుండును.

సంవత్సర చందా రు 1-4-0 మాత్రమే. విడిపత్రిక రు 0-2-0. ప్రకటన రేట్లు అతిసరసము.

వలయువారు:—

డాక్టరు: వై. గణపతిరావు,

సంపాదకుడు.

కాకినాడహోమోపతీపత్రిక, కాకినాడ.

అని వ్రాయవలెను.

శ్రీరామ.

ఆంధ్రకౌముది.

క. శ్రీభామానసమౌక్తిక, భూధవనిజమందహాసధాగధగశ్రీ
శోభితశుభతత్త్వచకుం, భాభోగకిలాస వేంకటాచలవాసా.

వ. అవధరింపుము.

సీసమాలిక.

శ్రీకరమ్ముగను సంస్కృతమునకును బ్రాకృతమునకుఁ గలలక్షణములు చెప్పి
తెనుఁగున నావిధమ్మున లక్షణము చేయ రాకున్న యది యేమి నేరంబు గాదు
తొల్లిటిసుకవుల కెల్లను నను ధన్యుఁ గావించుతలఁ పింతె కాని యరుచుఁ
గుకవిజనాజ్ఞానఘోరాంధతమసముఁ బోఁగొట్టఁగల్గు కౌముదివిధాన
నిల మున్ను దెలుఁగున నెవ్వారెఱుంగని యాంధ్రకౌముది యనునట్టికృతిని
సీసమాలిక గాఁగఁ జేసితి నిపు డున్నకవులకు రానున్నకవుల కెల్ల
నుపకారముగ నిది యెపుడు నాచంద్రతారార్కమై కౌముది యటుల వెలయుఁ
గన నిందు సంజ్ఞాప్రకరణము మొదలుగఁ దత్తత్ప్రకరణముల్ దనరు వరుసఁ
దత్త్రిలింగపదంబు తద్భవం బగుటచేఁ దెలుఁగనఁ దగ నట్టితెలుఁగు ప్రాకృ
తాభిధానముగాన నాలక్షణమ్ములు తొలుతఁ గవులకెల్లఁ దెలియవలయుఁ
దత్సమం బనఁగను దద్భవంబును నాఁగ దేశ్య మనఁగ నచ్చతెనుఁ గనంగ
గ్రామ్యంబు నాఁగను గలవైదు తెఱఁగులు నానిని వివరింతు వరుసతోడ
నది యెట్టు లన వినుఁ డబ్జాక్షుఁడు గురుండు గురువు వనమ్మును దరువన నిఁకఁ
దద్భవంబులు పొల్చు ధర్మంబు దరమంబు ద్రుహిణుఁడు దుగిణుఁడు ద్రోహి దోగి
శిఖ సిక లక్ష్మి లచ్చి లఘువు లగువు సముద్రము సంద్రము ముగ్ధ మూఁగుద
ముఖము మొకము ధనము దనము ఖని గని గర్వమ్ము గరువము ఘనము గనము
రోషము రోసము రుద్రాక్షమగు రుదురాక దాక్షిణ్యము దాకిరమ్ము
మర్యాద మరియాద కార్యంబు కర్జంబు స్మరుఁడు మరుఁడు నృకేసరి నెఱసరి
కావ్యంబు కబ్బము గంధంబు గందము యక్షులు జక్కులు యశ మసంబు
దీర్ఘిక డిగ్గియ యర్ఘ్య మగ్గువ శుద్ధి సుద్దగు శుక్రుండు సుక్కురుండు [కౌమరుఁడు
హర్షమానరుసంబు యముఁడు జముఁడు చంద్రముఁడు చందురుఁడు కుమారుఁడు
భాషయు బాసయా దోషము దోసము చక్రము జక్కవ సంధ్య సంజ

స్నిగ్ధంబు నిద్దంబు శ్రీ సిరి మతి మది భగ్నంబు బన్నంబు బ్రహ్మ బొమ్మ
ఆజ్ఞప్తి యానతి యజ్ఞంబు జన్నంబు విష్ణుండు వెన్నుండు విద్య విద్దె
వైరము వేరము భారము బారము స్నానంబు తానంబు ధార దార
ద్యూతము జూదము స్థూలము తోరము స్తంభము కంబము ధాత తాత
భేదంబు బిద్దంబు భిక్షము బికిరము కుబ్జుండు గుజ్జగుఁ గులము కొలము
ఆత్మ యాతుమగుఁ బుణ్యంబు పున్నెంబు యత్నము జతనమ్ము రత్నము రతనము
దుర్గ దుగ్గి ద్వయము దోయి దిశ దెసయగు వీర్యంబు బీరంబు పృథివి పుడమి
శయ్య సెజ్జగు బ్రహ్మచారి బొమ్మచారి రూఢి రూడి యగుఁ జంద్రుఁడు చందు
ఢాలు డాల్ వాలము వాలు ఫలము పాల శల్యుఁడు సెల్లుండు సంఖ్య సంక
గుణము గొనమ్ము దక్షిణము దక్కినము కంఠమ్ము కంటము ఢక్క డక్క విధము
వితము వేళంతము వెంచ బుక్షము రిక్క విధి విది వీథులు వీదు లనఁగ
దేశ్యము ల్దగు నింక తెంపరి పొత్తిక కఱద లదరులు చక్కటి రపాలు
మక్కువ మెరకువ పొక్కుడు రవణాలు కడిఁది యేడ్తెఱ గొండ్లి కడఁక క్రేసి
కడవస మిక్కిలి వెడ మొగి మొసకంబు పొలపంబు మఱకువ పోరి బిడారు
తివురుట వెస క్రేణి తెఁకువ పూఁ పొగి పీచోపు సవి లలి విన్నఁదనము
పుచ్చడిక విలాతి యొచ్చెల పుయిగోట వదరులు మలఁత మెల్లిదము తెన్ను
క్రచ్చఱ మర ప్రబ్బ యప్పిక యసలారు సూడిద కడిపాయ బోఁడు లులివు
వేనవేలాకె నెవ్వే గొచ్చె మెదరేసు గొల్లెన యుంగద మెల్లి విసివి
హొహారిసాహారి యుప్పసఁబట్టియ యుటిముటి క్రన్నన యాల మలఁతి
యాబిక నిరుడు సయ్యాటంబు నెమ్మోము బమ్మెర కైలాటకమ్ము కనుపు
క్రొన్నల నెత్తమ్ము క్రొన్నన వంగుడు క్రిక్కలు వాలాయ మక్కు వాఁక
తక్కటి యేఁకట మెక్కటి బ్రుంగుడు వఱువాత వండలి వంత వఱపు
లగ్గు వల్లియ వెండి యగ్గంబరిది జన్నెపలుకులు చెచ్చెరఁ బాఱుఁడు కరి
పొఁబె మోడలదొంతి లేబర డెంకణా లుప్పవడం బర మోల మసలు
కరకరి సెవిరి కలువడం బన్నువ తెమ్మెర రజ్జులు దిమ్మనంగ
తత్సమదేశ్యతద్భవములఁ గలయని తేటనుడుగు లచ్చ తెనుఁగనఁ దగు
నది మొట్టలనః—ఎంక నలరు పేరు కొలంకు నూనెనా నాముదంబానవాలు
బండి పసర మొద్దు వండు పప్పు ప్పప్పు రూక లాకులు సాకు బాఁకు మేకు
గుజ్జు మేనిక మొండ కోట వెన్నెల కొల్ల గడి పులి నెల వలి మడుఁగన నీఁక

గ్రామాలజాలు పురాణాలు దోషాలు శాస్త్రాలు వేదాలు సంబరాలు
గంతులు పొక్కులు గ్రద్దలు బొందలు గానాలు మొదలుగాఁ గల పదములు
వానేవు పైళ్లు రాగేసేవు నీవూను కూచుకుంటా గొంతి గద్దరాకు
పాడేవు కాలెత్తి యాడేవు వస్తానె సూసేవు దాని కంతానమారె
ననుక్రియల్లోదలైన యీ గ్రామ్యములగు నిట్టివి తెగడునెడ నగవుతఱిఁ దగు
నరవిగ దీనను సంజ్ఞాప్రకరణంబు వివరింతుఁ గలదంత కవులు వినుఁడి
ఆదులు స్వరములు వచ్చు లనఁగ నొప్పుఁ గాదులు హల్వ్య జనాఖ్యలఁ దగుఁ
రహి, అకారము కవర్గము హకారము విసర్గలు కంఠభవములై నలువుగాంచుఁ
గన, ఇకారము చవర్గము యకారశకారములు తాలుభవములై యలరుమిగుల
నిఁక, ఉత్వము పవర్గ మిఁపలు నోష్ఠభవములు దంతోష్ఠభవము వకార
మొగి ఋటురషములుతగుమూర్ధభవములై యగు ఌతులసలుదంత్యములనంగఁ
గన నేత్వ మైత్వంబుఁ గంఠతాలవ్యంబు లోత్వ మౌత్వంబు కంఠోష్ఠ్యము లగు
నరయంగ యరలవ లంతస్థ లనఁ బొల్చు శషసహలూష్మాఖ్యఁ జనును మఱి ఙ
ఞమణన లనునాసికములునౌ ఁః కలిఁః ప లిఁ జిహ్వామూలభవమనంగఁ
నలయుపధ్మానీయ మనఁ దగు నీరెండు తెలుఁగు పదములలోపలఁగలవిఁక
నవల నజంతహలంతసంధులన సంధులు ద్వివిధంబులై వెలయు నందు
ల నజంతసంధి యొట్లన వినుం డాది శబ్దాంతవర్ణంబు తదగ్రశబ్ద
(పూర్వ)వర్ణంబుతోఁ బొందునందిన సంధి యగు దీని కింక లక్ష్యము లొనర్తు
నచ్చుపై నచ్చున్న నది యకారం బగు నెంతయమ్మా యింతి యివియన మఱి
యాదంత మీదంత మూదంతముల మీఁద నచ్చున్ననుయకార మగునదివినుఁ.
డానవాలాయిల్లు మానిసీయొక్కరుం డిందూ యనుచు వేఁడె నిందన నిఁక
నవలనిదంతము (లయి)నట్టిక్రియలకుఁ దగు కిషప్టికి నుదంతంబులకును
బైనచ్చు గల్గినఁ బదరూప మంతట నిత్యంబుగా వచ్చి నెగడుఁ గృతులఁ
గంటి కివెల్లను ఘనున కిచ్చి రనంగ శి (ఖరిణి) కెంతహర్షించి రనఁగఁ
దగిన తనరుదాఁరధర్మపాలనలీల యనఁగఁ ద్రేతాగ్ను లేమయ్యె నాఁగ
నలయదంతములకే యచ్చు పైనుండినఁ బరరూప మొక్కచోఁ బరఁగునంద్రు
మని కినుకుడిగె గంగను కాసె ఘష్టాప్ప వహిమెట్టి దెంతొరు లహియనమఱి
యాపరరూపంబె యగు నిదంతముఁ కొన్నైడలఁ జేలిది చేలియిది యనంగ
నకలప్రబంధంబులందలిలక్ష్యము ల్వేల్వేలు యొకకొన్ని విస్తరింతు

నెమ్మెచ్చె నాఁగను దమ్మంట్లు నాఁగను దిప్పొంత యనఁగ మదించె ననఁగ
వానిదవంధ్యజీవన మనంగ ననలజ్యోతుండ నన నిచ్చుచుండు ననఁగ
నంతం తనఁగఁబరమాత్ముండు రనఁ దామరసనేత్రలిండ్లన బ్రహ్మతఁడన
శౌరిచ్చు భక్తి వేసారక మెంతధికం బైన గురునాజ్ఞ గనుఁగొన నన
మీ రిప్పు డ ద భొమ్మికను బొత్తిది యన నేయుమేయు మన నేయేయనంగ
వెలయుచునుండు నిర్విధముగ నిఁక హలంతసంధులు కొన్ని యమర వినుఁడి
అఖలశబ్దాంతక్రియాంతనకారము ల్నిలుచును బై నచ్చు గలుగు నెడలఁ
గలుగనియెడలఁ బై కచటతపలు గల్గ నవి గజడదబలై యానకార
ములు సున్నలగుచుఁ బొల్లుగఁ దగు నీయైదు వర్ణము ల్గాకను బైని వేఱ
హల్లున్నఁ జను వచ్చు సల్లనకారము పరుస యీనికి నుదాహరణ లెన్న
రిపు నోర్చె బహుమతి నృపుచేతఁగంటిఁ నీకంటెఁ జతురుఁడు నీకుఁ దరము
నీకెన్నఁ బ్రతియు భూలోకాన లేఁ డౌర కవుల రమ్మని వేడుకన్వచింతు
వర్థులవీక్షింతు వనని నీవసముల నింతువనఁగ నిల్లు నెగడు నింక
రహిఁ గ్రియ లుప్తవర్ణపదసంధులు గల తెలుఁగులు కొన్నింటిఁ దేటపఱుతు
నచ్చతెన్గునుడుల నంత్యము లగు డురునులులు నడుమను గడలఁ దగిలెడి
తఱిని వానఁగల యుత్వము నిల్చుఁ బోవును వ ల్లులుపై నున్న నది యెటులన
నీడురాజులనంగ నీడ్రాజు లనఁ దోడు గలిగె ననంగఁ దోడ్గలిగె ననఁగ
నూరుఁగాయ యనంగ నూర్గాయ యన జాలుఁగొప్పునా నిడుద జార్గొప్పనంగఁ
గనుపండుగ యనంగఁ గన్పండుగన ఓనువాఁక యనంగ ఓన్వాక యనఁగ
వాలుమించులునాఁగ వాల్మించులన మేలుకనె నన మేల్కనె ననఁ దగు మఱి
యొక పేరఁగూర్చి పలుకుచోడుపురుతులఁగల యుత్వమట్టుల నిలుచుఁ బోవు
గాడుపు గాడ్పనఁ గడుపు కడ్పన నొప్పు నప్పు డష్టన నిట్టు లమరుచుండు
నేరుపు నాఁగను నేర్పునాఁ దనరు నెత్తురనంగ నెత్రునాఁ బరఁగు మఱియు
నులులపై నుత్వ మట్టుల నడుమఁ దగుఁగడనులుల యుత్వ మట్ల తగదెందు
కానుపు కాన్పునాఁ గనుము కన్మన నొప్పుఁ గలను చదలన నీగతిఁ దగునిఁకఁ
బరికింపఁ బూర్వప్రబంధప్రయోగము ల్వివరింతు నొకకొన్ని వినుఁడు తెలియ
నబ్జంతములకు వస్త్వర్థమా నిబ్జంతముల కట్ల కూర్చి పలుకుతఱిని
అగడి తగ ద్ద పొగడిత పొగడ్తనా గిలక గ్గిలయనంగ మొలక మొల్క

నాఁగ మలక మ్మల్ల నాఁగఁ బలక ప్పల్ల నాఁగఁ గొఱఁత కొఱ్ఱ నాఁగ నిటులు
చెరలాట చెర్లాట చెలికానిరాక నాఁగఁ జెలికాన్రాక నఁగఁ దగు నింక
నేకపదమ్మున కిత్వ మణఁగుఁ గల్గుఁ గొలిమి కొల్మి యనఁ దగు మఱి పొట్టి
రేను పొఱ్ఱే నన నౌను మన్నెఱికము మన్నెర్క మన నిట్లమరు నవలను
దెనుఁగున నైయాలకును విరళత్వంబు వచ్చు నణంగును వయిని పైని
అయిదును నైదును దయివాఱ దైవాఱ నవు నౌను గవులు కౌలనఁగ నిటులు
దలఁపఁ గ్రియాపదాంతము లైన రేఫలపయి నుత్వ మంతటఁ బరఁగు నణఁగు
నొకచోట హల్లుపై నున్న రమూధవుఁ గొలుతురు తలఁపు దుర్గురువు ననఁగఁ
దోయజకువలయాపులు పశ్చిమాద్రిపైఁ గ్రుంకుదు రవ్వడిగనా నింక నవల
లఘువులతుది హల్లులకును డాపలనున్న సున్న లూఁదుచుఁ దేలుచును దలిర్చు
ఘనుఁడు ఘనుండునా నినుఁగ నెను నినుంగ నెనన నన్నునునిన్నునని యెడినుఁడు
వులపై నకారంపుఁబొల్లల్ నిలుచుఁ బోవు నచ్చుపై నుండెడియట్టిచోట
నిన్ను నెఱుంగును నిన్నెఱుంగును నన్ను నెఱుఁగు నన్నెఱుఁగునా నిటులఁ దనరు
నవలదీర్ఘములపై నఱసున్న నూఁదరు గూఁడు తూఁడన నిట్లు గొఱలుచుండు
నరయంగ నేఁకమీఁద నన్నకారపుఁబొల్ల నూఁదఁగఁ దగు నచ్చుపైఁ దగు నెడఁ
బన్నుగ సంధిని యన్నేటితరఁగనా పెన్నుండు నరున కిచ్చెన్నుదుటన
నిటుల వెలయుచుండు నిఁక జశ్వరీతులు తెలిపెదఁ బ్రథమాంతములపయిఁ గచ
టతపలైదును గసడదవలౌ రాముండు గనియె లక్ష్మణుఁడు సెప్పెను గురుండు
డక్కరి భరతుండు దక్కు శత్రుఘ్నుండు వుట్టెనా లక్ష్యము లిట్టి వింక
నవల సుబంతపర్యాయంబు నేర్పడ సర్వవిభక్తులసరణి దెలుపు
దలద్వితీయయు మొద లాఱువిభక్తుల యాకాంక్ష లేనిచో నలరుఁ బ్రథమ
యలప్రథమయు ద్వితీయయుఁ దృతీయ చతుర్థి పంచమి షష్ఠి సప్తమియు నవల
సంబోధనయు నాఁగ సరవితో నెనిమిదివగల విభక్తులు వఱలుచుండు
డుమువులు ప్రథమగ నమరునౌ నిను లనునవి రెండును ద్వితీయయనఁ జెలంగుఁ
జేత చేతోడతోఁ జెలఁగుచుండుఁ దృతీయ యావల కై కొఱ కనఁ జతుర్థి
వెలయుమఱి, కతన, వలన, కంటెను బొంటె* యనఁగను బంచమి యైయొసంగు
నూహింపఁ గి, కినులు, యొక్క, కు, కునులన షష్ఠియై చెన్నారు సరవి నింక
నిందు నందు ననంగ నివియు సప్తమిగ నొప్పు నెదిరిపిలుపు సంబోధన మగు

*పట్టి.

వరుస వీనికి నుదాహరణలు రాముండు, రాముని, రాముచే, రాముకొఱకు,
రామభద్రువలన, రామచంద్రునకు, శ్రీరాఘవునందు, ఓరామ యనఁగ
నవలఁగూర్చునుద్వితీయకు గుఱించి యనసాహారిగుఱించని రిట్టు లమరు లనఁగ
నల చేసి యనుతృతీయకు వచ్చుటంజేసి యనఁగ రాజిల్లు వలన ననియెడి
పంచమి కలుప శ్రీవలన ననఁగ లోవలను షష్ఠి కిలలోపల ననంగఁ
దనరును విషయార్థమునను బర్తించు సప్తమికి భరతవిషయమునఁ జతురుఁ
డనఁదగు నిఁకఁ దత్సమాదులకు విభక్తు లెక్కడిచందంబు లెవ్వి యనినఁ
బొల్లులును విసర్గములుఁ బోవ సంస్కృతపదములఁ దెనుఁగువిభక్తు లెక్కఁ
బురుషవాచకములై పరఁగునదంతశబ్దంబు లన్నియు నుదంతమ్ము లగును
నలయదంతంబు లుదంతంబు లగుచోట నొకనిఁ జెప్పఁ దలంపనొదవు 'డు' వది
తోడనె యఱసున్నతోఁగూడి రాఁదగు ఘనయశుఁ డనఁగ రాఘవుఁడన నిఁకఁ
గన నాంతసాంతబుకారాంతశబ్దాలలో నొకకొన్ని పొల్పుగ వినుండు
తగ బ్రహ్మ వేధ మాంధాత నేత నియంత హర్త కర్త మొదలైనట్టిశబ్ద
ములకు డుప్రత్యయ మలయుత్వమునురాదు ధాతధాతృఁడనంగఁ దనరునొకటఁ
దగధూర్తముఖ్యపదచతుష్టయముతుద వచ్చు నడంగు డుత్వంబు వినుఁడు
ధూర్తుండుధూర్తు వృద్ధుఁడు వృద్ధు నీచుండు నీచు మూర్ఖుఁడుమూర్ఖు నెగడిరనఁగ
లక్ష్యంబు లిట్లు చెలంగును వరుసగ నింకఁ దద్భేదంబు తేర్పఱింతుఁ
గనఁగఁ దిర్యగ్వాచకపదమ్ము ల్గొకెడఁ బురుషాఖ్యల వికల్పముగ ఁడువు గని
కొఱలు నెట్లన నురగుం డురగము గజేంద్రుఁడు గజేంద్రమన ఘనుఁడుఘన మన
నరసింహుఁ డనఁగను నరసింహ మన నృకంఠీరవుఁ డన నృకంఠీరవమన
నశ్వోత్తముఁడు నాఁగ నశ్వోత్తమమన నైరావతుండనఁగ నైరావత మనఁ
బక్షీంద్రుఁడనఁగను బక్షీంద్రమనఁ గోకిలేంద్రుండనఁగఁ గోకిలేంద్రమనఁగఁ
జేర్పైన మఱి వర్ణభేదములఁ దలిర్చు జాత్యేకవాచకశబ్దములను
ఁడుప్రత్యయము దొప్పెడుగతిఁ దెల్పెదఁ గఱినిలండు బొల్లండు నీలఁ డనఁగ
మఱి జన్నుఁ డనఁగ జమ్ముండన సారంగుఁ డనఁగనిట్టు లుదాహరణములలరు
స్థావరమ్ములఁ గొన్ని సరసిఁ డువుఁగని మందరుఁడు మందరముననంగఁ బర్వఁ
తుఁడుఁబర్వతమ్ముగోత్రుఁడుగోత్రముసముద్రుఁడుసముద్రమననిట్టులుసురతరుఁడు
సురతరు వనఁ బొల్చు మఱి యీగతిని బ్రయోగములు కబ్బంబులఁగానమింకఁ
దలఁప నిదంతశబ్దముల కన్నింటికిఁ బ్రథమైకవచనంబు పరఁగ దెందు

హరి మతి వారి యన్నరవిచేఁ బ్రాతిపదికము తదర్థంబు తేటపఱుచుఁ
దగ నుకారాంతపదము పురుషాఖ్యల వుత్వంబు డుత్వంబుఁ బొందుచుండుఁ
ప్రభువు ప్రభుండన రహిగ నిర్విధముగ గురుఁడు గురువు నాఁగఁ బరఁగుచుఱతి
యీదారి నుడులు లే వెం దింక స్త్రీలింగ పదములయందు వు ప్రత్యయంబె
వచ్చును ధేనువు వధు వనుగతి నింకఁ దక్కిన యలఘుపదాంతముల కెల్ల
వుత్వంబు గల్గుఁ బోవును మీఁద రాహువు రాహునా బాహువు బాహు నాఁగ
మేరు మేరు వనంగ నూ రూపు వన రఘు రఘు వన నిట్లు పరఁగు నవలను
సరవిగ గటు పటు శబ్దముల్ రెండు వుకారంబునే చెంది కటువు పటువు
నావిరాజిలు నిట్టు లావల నింకొక్క వటుశబ్దము డువుల వఱలు నెటన
వటుఁడు వటువన నీవరుస నుదాహరణంబులు లెస్స దనర్చుచుండు
నివి యజంత ప్రథమైకవచనములౌ నిఁక హలంత ప్రథమైకవచన
ములవి యెట్లన్నఁ దెల్పుదు నొకకొన్నింటి సరవిమీఱ మధులిట్ఛబ్దమునకు
మధులిహ మనఁ బొల్చు మఱియు భూభుక్పదముతుదనున్నకకారమున కదంత
మైన జత్వము వచ్చి తోన భూభుజుఁ డనఁ జెలఁగుచునుండునిట్లు లనుమఱియుఁ
దెలియ శబ్దాంతహల్లులకు ద్విత్వము నుత్వమును రాఁగ వాక్కుస్రక్కును విరాట్టు
మధులిట్టు దిక్కు నుమ్మాడ్కి నొప్పును గొదవ హలంతముల కెల్ల బయినుకార
మమరెను కతన నుదంతశబ్దములకైవడి లక్ష్యముల్ గనుఁడు మీఁద
విత్పదంబునకును ద్విట్పదంబునకును వేదవిదుండును నా విద్విషుఁ డనఁ
దనరారుచుండు నీదారిగ నావల నింక నాంతమ్ముల కేర్పఱింతు
ఇన్నంతములవయి నెనఁగెడు ప్రథమైకవచన మిదంతాలవలెనె కృతులఁ
జక్రియు వజ్రియు శార్ఙ్గి యన్నట్టులఁ దగు నింక బ్రహ్మశబ్దంబు దక్కఁ
దక్కిన నాంతశబ్దమ్ముల కన్నింటి కౌరునామధేయమై యొప్పునెడల
*డువువికల్పమునఁ గలుగుఁ బేరు గానిచో నాంతాలకు డుప్రత్యయంబె వచ్చుఁ
గృతవర్ముఁ డనఁగను గృతవర్మ యన దేవశర్ముం డనఁగ దేవశర్మ యనఁగఁ
బుణ్యాత్ముఁ డనఁగను బుణ్యకర్ముఁ డన నా రాజన్పదమునకు రా జనఁదగు
నలయచేతనముల నాంతాల నొక్కచోటుల ముకారవుకారములు వరుసగఁ
బొసఁగెడువిధము దెల్పుదు నింకమీఁదటఁ గనుఁగొనఁ గర్మముఁ గర్మువనఁగఁ
దవరంగ ధర్మము ధర్మువునాఁ జెల్లు నవల మతుప్ప్రత్యయాంతములకు

---

*డలలకు మైత్రి.

మంతుఁడనంగను మఱియు వానంతంబులకు వంతుఁ డనఁగఁ జెలంగు నిటులు మతిమంతుఁ డన బుద్ధిమంతుం డనంగ భాస్వంతుఁ డనఁగఁ గులవంతుఁడనఁగఁ బరగునేకాక్షరపదములఁ దక్క_ఁగ శబ్దాంతదీర్ఘముల్ చనుఁ దెఱఁగున శ్రీయన స్త్రీయన ధీయన హ్రీయన జ్యాయన *రాయన మాయనంగ నబల కామిని తను యజ్వ చక్రి యనంగ వరుసతోనివి యుదాహరణములగు నవలను మ్రత్యయము వచ్చుతెఱఁ గింకఁ దెలిపెడి చేసెదఁ దేట పడఁగఁ దెలియుండు స్థావరతిర్యక్ప్రాణివాచకముల నేకవచనము మువగు నగము పన్నగము గందము నాఁగ నిట్టులఁగృతులందులక్ష్యంబులెసఁగుమఱియుఁ గనఁ బ్రథమైకవచనము కారమునకుఁ †గడుబిందుయుక్తబు కారమొపని దానంబు ధర్మంబు గానంబు కదనంబు వదనం బనఁగ నిట్లు వఱలు నింక నాశబ్దమున కొప్పు నావ ద్యాభూశబ్దములు దివి భువి యనఁ బొనఁగు నింక భ్రమపదం బభిలాషపదము నొక్కొకచోట స్త్రీలింగరూపమై చెలఁగు నెట్టు లన భ్రమ భ్రమ మన నభిలాష యభిలాష మనఁగ నీరీతుల నమరు మఱియు స్త్రీలింగరీతిఁ జరిత చరిత్రము లొకచక్క_ఁ దనరు రామచరిత యనఁగ హరిచరిత్ర యనంగ నసురశబ్దము నట్ల యసుర యసురుఁ డన నలరుచుండు దనరంగ మాతపదమ్మును స్త్రీలింగరీతిఁ జెందును హరిమాత యనఁగఁ దెఱఁగున నేకవచనముల్ బహువచనములెగాని ద్వివచనంబు ను గలుగవు రహి నింకఁ బ్రథమాది బహువచనమ్ము·ను తెలిపెడి సేసెదఁ దేటగాఁగఁ బురుషవాచకములై పరఁగు నదంతశబ్దంబు లన్నియు నుదంతమ్ము లగురు బయిని దెనుంగు విభక్తు లెక్కైశితఱి నని మున్ను దెల్పుట నలయుదంత ములమీఁదను లుకారములు వచ్చు బహుతను రాములు భీములు సోములనఁగ నలద్వితీయమొదలౌ నాఱువిభక్తులు పయిమన్నతఱిని లత్వముౌ వచ్చు రాములఁ గనిమెచు రాముల చేతను రాములకొఱకును రాములకత మున రాములకును రాముల యందు ననునిట్టివియు దాహరణములై వెలయునింక సంబోధనలకు ‡అత్వంబుకలుగఁబొ_ల్చు జనవర జనవరుం డనఁగ బహుత

---

* రైశబ్దమునకుఁ దత్సమరూపములు 'రై, రా' అని సార్వత్రికము. కాని వ్యవహారమున నాలుగురాళ్ళు చేతిలో నున్నవి. అని ధనార్థమున 'రా' ఉపయోగింపఁబడుచున్నది.

† కడుబిందువు, అనఁగాఁ బూర్ణబిందువు. ఇట్టిప్రయోగములు- చింత్యములు. అ, ఖండ బిందుయుక బుకారమొపని ? ‡ దత్వంబు.

హ్రస్వదీర్ఘాంతములై యార యనవచ్చు యతులార విబుధులారా యనంగ
నటుల యిదంతంబు లందు దీర్ఘము లగు శౌరి యనంగను శౌరి యన యు
దంతమ్ములం దుత్వ మత్వమ్ము నాత్వమూ సురగురువా కల్పతరువ యనంగ
స్థావరతిర్యక్పదముల ముత్వము మీఁది యుత్వ మత్వం బయి కొమ్మకు మాఁకు
జందనద్రుమము హంసము యన్వహి బహుళ సకవి లాంతము లైన శబ్దములకు
దల లుత్వములు రుత్వములగు గోపాలురు బాలురు దీనదయాళు రనంగ
వరుస లక్ష్యము లివి యరయంగ నింక ఇదాతముల్ బహుళ సుదంతము లగు
హరులు కవు ల్గిరు లాదియగా శబ్దమ్ము లింక హలంతమ్ము లేర్పరింతుఁ
దెలుఁగులకడల హల్లులకును ద్విత్వంబు నుత్వంబు జరగూ! యొనరుఁ గనుక
త్వక్కును వాక్కును ప్రక్కును బహుళము ద్వక్కులు వాక్కులు ప్రక్కు లగును
రాజన బహుళము రాజులు నాఁజెల్లు బహుళఁ గొన్నిటి ద్విరూపములు వినుఁడు
వేదవిత్తు లనంగ వేదవిదు లనంగ విద్వాంసు లనఁగను విద్వాంసు లన
భూభుక్కు లనఁగను భూభుజు లన నింక స్త్రీలింగములగు నీరెంను పేళ్ల
దారిగా నల "హలంతాద్వా"యనెడి సూత్రభంగి హలంతశబ్దములమీఁదఁ
డాబ్వికల్పతచే నడరఁగ నలసమిత్పదము సమిత్తులు సమిథ లన మఱియు
దిక్పదంబును దిశల్ దిక్కులనఁగ నిల్లు వెలయును లక్ష్యము ల్వేఱు వేఱఁ
దగు నింక మీఁద ద్విత్వముగల్గ నణఁగంగఁ దాంతంబులవియేకతను బహుళను
రూపద్వయమున మరుతు మరుత్తన మరుతులు మరుత్తులన రాజిలు మఱి తగు
నింద్రజితుఁ డనంగనింద్రజిత్తుఁడు నా పరీక్షితుఁ డనఁగ బరీక్షిత్తుఁ డన
నింక యుష్మచ్ఛబ్ద మేకత నీ యన బహుళత మీ యనఁ బ్రబలు దానఁ
బ్రథమైకవచనాన వచ్చు వుకారంబు రహిబహుత్వమున రుకలును వచ్చు
నీ వనుచోటుల నీవనియును దనరారు నీ వీవు మీ రీర లనఁగ
నెనఁగు నస్మచ్ఛబ్ద మేకత నేయన బహుళత మే మనఁ బరఁగి ప్రథమ
నేకవచనమున నెనఁగు నుకారంబు బహువచనమున ము వచ్చు నవల
నరయ నా, మా, యన నఖిలవిభక్తుల నేకత్వబహుళతల నెనఁగు వరుస
నే ననుపలుకున నే ననఁగా వచ్చు మే మనుపలుకున నే మనఁదగు
భూమి నే నేనన మే మేమనఁగ నొప్పుఁ గవిరాజు లివి తెల్ప గనవలె నింక
నరయంగఁ బంచవిధాంధ్రశబ్దములలో దేశీయముల నచ్చ తెలుఁగులందు
సరవిగా నేకవచనబహువచనముల్ వివరింతుఁ గొన్నింటి విశదముగను

గనుఁడు తిర్యగ్వాచకపదమ్ములందునఁ బరఁగు నొక్కెడను ముప్రత్యయంబు
వారువ మఁట బారువ మన నుదాహరణంబు లీరీతిఁ దనర్చు నవలఁ
దెలుఁగుల దేశ్యాల నల ప్రాతిపదికంబె ప్రథమైకవచనమై పరఁగుచుండుఁ
గలువ వలువ నాఁగ గడి మడియనఁగను జెఱుపు హరువు నాఁగఁ జలిక పాలఁకు
ఎమ్మె గేదెయు గాదె తమ్మె దివ్వె యనంగ మల్లె యొల్లె యనంగఁ జెల్లు నవలఁ
దగఁ బడి సోల ముంత మొదలౌ నుడుగుల బార మూర మొదలౌ పేరులందు
నల యెఁడుప్రత్యయంబు లసున్నతోఁ బ్రమాణార్థసూచకములై యమరుచోటఁ
బడెఁడు సోలెఁడు ముంతెఁడు నాఁగ బారెఁడు మూరెఁడు నా లక్ష్యములగును మఱి
అచ్చతెనుఁగున నదంతపురుష వాచకపదమున డుపు వికల్పత తగి
వరుసగ-పాప పాపఁడు గొల్ల గొల్లఁడు మాల మాలఁ డన నీమార్గిఁ దనరు
నవల నుదంతములందు ఁడుప్రత్యయము తగి చెలువుఁ డనఁ బొలుచు నొకట
బహువచన మగు లు పరమైన పూర్వవర్ణముల కుత్వం బిదంతముల వచ్చు
నరి యనునేకవచనమునను లుకార మమర బహువచన మగు నరు లన
నిఁక మీఁద నొకకొన్ని యేర్పఱుతు వినుండు రహికెక్కు మూఁడక్షరముల చేత
బరఁగు నిదంతశబ్దంబుల నడిమి యక్షరముల యిత్వంబు గలిగెనేని
గనఁ దుది నడిమి యికారమ్ములకు రెంటి కుత్వంబు వచ్చి బహుత్వమునను
గలుములు ములుకులు గరుకులు నా నిట్టు లక్ష్యములగునఁ జెలంగు నవులఁ
గొల ననుశబ్దమునకుఁ గో ననుశబ్దమునకు నలి బహువచనమ్ములకు గులు గని
కొలనులు కొలఁకులు గోనులు గోఁగులు నానొప్పు మఱి పేరు మీను చేన
న నివియు బహువచనముల లుత్వము వచ్చి పేలు నా మీలు నా జేలనఁ దగుఁ
గనఁ బెండ్లి యన్పదమునఁ గల లత్వంబు విరళమై పెండిల న్సరణిఁ దనరు
బహుత నిం డ్లనియెడి ప్రత్యయంబది చెంది పెండ్లిండ్లు నాఁగను వెలయు నవలఁ
బల్లు నిల్లను చోట బహుతను బిందుపూర్వకముగా డులువచ్చి పండ్లు పండు
లిం డ్లిండు లన నిట్టు లెసఁగును మఱి యచేతనములైనట్టి శబ్దముల కెల్ల
బహుత నట్టులు డులు వచ్చి కండ్లును ముండ్లు ననఁగ నీరీతుల నమరు మఱియు
వినుఁడు విల్లను నచేతనశబ్దమున కెన్న బహుత డులులు రెండు వచ్చునెడల
విండ్లన వింటులు విల్లులు నాఁగను రూపత్రయంబున రూఢిగాంచు
డుటులపై యచ్చు లుండును బోవుఁ బాడులు పండ్లు నాఁ జెండులు చెండ్లనంగఁ
దేఁటులు తేండ్లు నా బోఁటులు బోండ్లు నా నెగడుఁ జుండిఁక చేయి నేయి వాయి

యనెడు పేరులతుదలను బహువచనమ్ములఁ దులువచ్చుఁ గనుండు లక్ష్యములను
జేతులు నేతులు వాతు లన్నట్టుల నావల నంత్యములైన డురులు
లకు లుకారము వచ్చు డత్వాది శత్వమూఁ బైచున్న యుత్వంబు వాయు నొకట
వినుఁడు త్రాడులు త్రాళ్లు పేగులు పేళ్లు కాళులు కాళ్లు నాగను వెలయు ఱాయి
వేయి రేయుల వ్రాయి నాయుక్తు లట్టులౌ ఱాలు వేలును రేలు వ్రాలనంగ
నిఁక నేకవచనమ్మునకు బహుత కొకవగ నముసు డాలు కేలనఁగ నిరులు
పాలు చాలన నిట్లు పరఁగుధాన్యములపే ళ్లనుములు జొన్నలు నాళ్లు వడ్లు
గోదుమ లులువలు కొఱ్ఱులనఁగఁ జెలియలు కోడ లా ల్మఱఁద లనుపదము
లతుదల డ్రులు వచ్చులరుఁ జెలియండ్రు కోడండ్రు నాండ్రును మఱఁదండ్రు నాఁగ
నావలను మొగలిపూవులు దక్కను దీవెలం దరుల వర్తిలెడి పేళ్లు
వానిపూవులయందు వర్తిల్లు బహుతను మల్లెలు సంపెగ ల్మొల్ల లనఁగ
నిఁక మీఁద నొకకొన్ని యేర్పరించెద లెస్స యరయుఁడీ వాఁడు వీఁడన నివిబహు
వచనములను వాండ్రు వారు వార లనంగ వీండ్రునా వీరునా వీర లనఁగ
నీరీతిఁ దనరారు నీశబ్దముల కెల్ల బహుతను డ్రురు లివి వచ్చు నిటుల
గాఁడునకును గాండ్రు గారునాఁ దగు పాళెగాండ్రు నాఁగను బాళెగారనంగఁ
గొండ బొఁదండ రేయొండ చంద్రనుశబ్దములను బహువచనమ్ముల లు వచ్చి
గొండ లనంగఁ బొందండ లనంగ రేయొండ లనంగను జంద్ర లనఁగఁ
దగుఁ గూఁతుర నెడిశబ్దమునకు రుత్వంబు తొలఁగును నిలుచు గూఁతు నను గూఁతు
కూఁతురు ల్గూఁతులు కొఱలుదు రన నిట్టు లిఁక ద్వితీయ విధంబు లేర్పరింతు
నాదేశముల నగు నలయుదంతములను స్వాభావికోదంత శబ్దములకుఁ
బురుషాఖ్యలగు చోటఁ బొనఁగు నిఁ నులు రెండు రామునిఁ గాంచెను రామునరసి
శంభుని నడిగెను శంభు నర్థించెనా వరుసతో నివి యేకవచనము లగుఁ
బొరి నుదంతంబులు పురుషాఖ్య గానిచో భువిన కారపుఁ బొల్లునువు ను నిలుచు
నజరభూమీజముల్ హరిహాయ ధేనువు నడిగెఁ జెట్టుం గట్టు నడుగఁ డనఁగ
నలయిదంతముల నదంతమ్ములను నట్ల పొనఁగు నకారంపుఁ *బొల్ల యొకటి
శౌరి నీక్షించెను శౌరిఁ గనుంగొనె నతివ నారసె బ్రహ్మ నడిగె ననఁగఁ
దగు నుదాహరణము లగు నింకిట సకర్మకములైన క్రియలపైఁ గలిగె నేనిఁ
గన నచేతన వాచకపదముల ద్వితీయ లోకచోటఁ బ్రథమలై యొప్పుచుండు

* పొల్లయుని యదంతరూపముకూడ నీకవి కిష్టము. అది యుచితమును గావచ్చును.

బలుఁడుసొమ్ములుదాల్చెఁ జెలులుశోకలుగట్టిరినసూతిమిన్నుదన్నె నన మఱియు
వలనకర్మకములై వఱల నారీతుల గిరు లొప్పె ననఁ దరు ల్పెరిఁగె ననఁగ
నగునిట్ల యిఁకఁ దృతీయకు వివరించెద స్థావరతిర్యక్పదములు విడిచి
కనఁ దృతీయాదులకును లోనుగాఁ బురుషాఖ్యపదములపైయక్షరముల
తుదలయుత్వములపై నొాదవు నికారము వహి వికల్పమ్ముగ వచ్చుఁ గృతులఁ
దగుకిషష్ఠికి నిత్వ మగుఁ గుషష్ఠికి నత్వ మమరుచునుండు నీక్రమము వినుఁడు
సోమునిచేతను సోముచేత ననంగ గురునికొఱకు గురుకొఱకు ననఁగఁ
గేశవునివలనఁ గేశవువలననా నజుని కజునకన నలరుచుండు
నావల మఱి తృతీయావిభక్త్యర్థంబున మయి మై యనునుడు లమరు వినుఁడు
మానివర్యులఁ బ్రీతిమయి నొప్పు హరుఁడనహరిభక్తిమైఁబొల్చునభవుఁడనఁగ
నిఁకఁ జతుర్థి వచింతు నేర్పడ రామునికై రాముకొఱకనంగ మఱి యవల
సరవిఁ జతుర్థికి షష్ఠి వచ్చును బ్రాహ్మణునికి దానం బిచ్చె ననఁగఁ బ్రాహ్మ
ణునికొఱకిచ్చె నంచు నెఱుంగఁ దగు మఱి వేంకటాచలపతి కంకిత మన
నాహరికొఱకు సమర్పితం బనుటయే పద్యంబు వేదాంతవేద్యున కన
దండితరాక్షసాధ్యక్షునకుఁ బ్రొక్కు లనఁగ నిట్టివి చతుర్థ్యర్థము లగుఁ
బయినిబంచమికిఁబొంౘెయనంగఁదనరారుబుధుఁడెవ్వఁడునలువపొంౘెననఁగఁ
గృష్ణునికంౘెను గృష్ణుకంౘె ననవా నింక షష్ఠీక్రమం బేర్పరింతుఁ
దగునుకారాంతశబ్దములకు కునులు పై నగునెడల నకార మాది నిల్చు
ననుటచే నలిబలమున కింద్రజిత్తునకును దేవగురునకు ననఁ దగు నిఁక
వరుసఁ బెండ్లామునకు వంతుకు రాజుకుఁ గైలాసముకుఁ బ్రయోగములు గలవు
మొనయఁగ నలిబలమునకు నిఁద్రజిత్తుకు ననియిట్లు ముకుతుకు లమర వెందు
వహికినులకు నులపమి నకారపుఁబొల్లు లుండుఁ బో నచ్చు పైనుండునెడల
మునికి నెనయె మునికెనయె తనకు నెనయె తనకెనయె నాఁగ నిటుల నవల
నలప్రాతిపదిక ముదంతంబు గానిచోఁ గుకినుల కాదినెక్కొనదు నత్వ
ముచలకు రమకు నృహరికి గిరికి నాఁగ వరుస నిట్టుల నుదాహరణము లగు
షష్ఠి కొక్కెడ విశేషణములఁ బ్రథమలో ఘనభుజాబలుఁడు భీముని కనంగ
నమితబలుఁడు కౌరవాధీశున కనంగ-నింక సప్తమి తెఱం గేర్పరింతుఁ
బురుషాఖ్యల నుదంతముల కేకవచనంబు పయినుండిన ని వికల్పముగ వచ్చు
నానికారము గానిచో నకారము వచ్చు హరునియందు హరునం దనఁగ మఱియు

నప్రాణిపదములయందుఁ దిర్యక్పదముల నేకవచనంబు గలుగఁ బైన
నినలు రెండును రాక దనరుఁ బలకయందు నవనియందనఁ బక్షియందు నంచ
యందన్న యట్టు లుదంతమ్ములైనచో నమరు నత్వము వికల్పమున వినుఁడు
హరువునందుఁ జెఱువునం దన హరువందుఁ జెఱువందునన్నట్లుచెల్లు మఱియుఁ
బసువునందు ననంగఁ బసువందు ననఁ దేలునందుఁ దేలందు ననంగ నవల
సతిసప్తములు గల్గు జాడలయందు సప్తము లెల్లఁ బ్రథమరూపములు దాల్చుఁ
జుక్కలు వరుసఁగా సోరణగండ్లరా హరి యర్జుననకుఁ బ్రాపగుచునుండ
నన మఱి హరి వెలయ నసురాళి పొలియు నిలఁ దనరఁగ గాడ్పుమలయ ననఁగ
నుగ్రనిభక్తిసేయుడు ధనమిచ్చుడు రసికులకు ఫలంబు లొసఁగుడు నన
సరవి నిట్టివి సతిసప్తములై యొప్పు నింకఁ దద్భేదంబు లెఱుకపఱుతుఁ
గాలవాచకముల కడల సప్తమికిఁ బ్రథమ వచ్చు రేమెలంత నిమురగనేఁ
బగలు మేల్కనియుండెఁ బడఁతులతలమిన్న యొసఁగు వర్షాకాల మెట్టిదొరలు
దండువెడల రన ధరణీధవకుమారుఁ డేఁడాది చదివెఁ గావేరిపువు
నెలవర్తిలునదినా నెలదినాలగు సీత యనఁగ నీక్రియ నుదాహరణము లగుఁ
దెలియ నచేతనమ్ముల సప్తమికిఁ ద్వితీయకు తృతీయము వచ్చు నది యెటులన
వని నున్నది మదేభవార మహలఁ దనయసిని జన్ముగఁ జేసె నంగన మెయిఁ
గలప మలందెను బలిమి నసురగెల్చె నననిట్టు లక్ష్యము ల్గనుఁడు సుకవు
లచ్చతెనుంగున నప్రాణివాచకోదంతములపయి సప్తమికి మఱి తృ
తీయకు నర్ణ వచ్చుఁ దెలియ నాదేశమై కొమ్మన న్నిల్చెఁ గొంగునను విసరె
ననఁగ నిట్టుల నుదాహరణంబు లగు మఱి యప్రాణివాచకోదంతముల నె
కన్ను వెన్నును జన్ను మిన్నను నుకులకు: గుంట వెంటను జంట మింటననఁగఁ
జనుఁ ద్వితీయను బంచమిని సప్తమిని న్నొక్క రూపమా లక్ష్యముల్ రూఢివినుఁడు
చెలికంటఁ జూచెను దెలికంటఁ బొడమెను నిదికంటఁ గాటుక నిడెను ననఁగ
నెలయుచునుండు నావల మఱి యప్రాణివాచకాదంతశబ్దములపయి నె
సఁగు తృతీయకును బంచమికి సప్తమికి నుకారము వచ్చు లక్ష్యములు వినుఁడు
తరలాక్షి బాహులతం గట్టెఁ జెలువుని లతను విరుల్ పుట్టె లతను జివురు
తగు నన నింక ఇదంతముల నాత్రి విభక్తులందుఁ బొల్లునకార మల నికార
మమరంగ వచ్చును విమతుం డసిని దెగటారె నసిం దెగటారె ననఁగఁ
గ్రౌంచము తొలిని రాయంచలు వెడలెనాఁ గడలి నిద్దురఁ జెందెఁ గంసవైరి

యనఁగ నిట్టుల నుదాహరణలు తగు నింక స్థావరప్రాణివాచకము లగుచుఁ
దగు నుకారాంతశబ్దము లకారాంతము లగు పంచమీతృతీయలను సప్త
మి నల బహుత నేకతను రెంట ను జెలంగు గట్లనువచ్చెను గట్లవచ్చె
ననఁ జెలి వ్రేలఁ జూపెను వ్రేళ్ళఁ జూపెనా నొకయూరనిలుచు వాఁడూళ్ళనిలుచు
నన నింక నీరు గోరును నోరని యెడి శబ్దము లదంతంబు లౌతఱిని రేఫ
లకు టకారములు వాలాయంబుగా వచ్చు నీటను గోటను నోట ననఁగ
వీడు త్రాడును గోడు గూఁడను శబ్దముల డకారముల టకారములు వచ్చు
వీటఁ ద్రాటను గోట గూఁట నాఁదగు నింక నావలఁ గిఁ పరమైనయెడను
బూర్వమైన టకారముపయి నిత్వమువచ్చి యేటికి నేఁటికి నేఁటి కనఁగఁ
దనరారుచుండు నుదాహరణము లిట్లు క్రమమొకింతయుఁ దప్పక నిఁక నవల
వహిని నచేతనవాచకస్త్రీలింగములకు విశేషణా లున్నపుంస
కములునై వర్తిల్లుఁ గనుఁగొనుం డిఁక లెస్స హారిదృష్టి భాగ్యదాయక మనంగ
వెన్నునిసభ మణీవిలసితం బన నింకఁ దెలుఁగుబహువచనములకుఁ బ్రాణి
పదము వెలిగ నేకవచన మది విశేషణమయి తగు హరిగుణములు ఖ్యాత
మనఁగ నవ్వర్షంబు లధికంబన వడగం డ్లాస్యస్రవత్ఫేన మయ్యె ననఁగ
నావలఁ దెలుఁగున నవ్యయాలయినట్టి పదములు కొన్ని యేర్పఱుతు వినుఁడి
యప్పు డిప్పుడు గాన నచ్చట నిచ్చట నక్క డిక్కడఁ గాక యాడ యీడ
మఱియు వేమఱు పలుమఱు గావున నటుగనక వెండి క్రమ్మఱ నాఁదగు నిఁకఁ
దెలుఁగున నొకకొన్ని స్త్రీ ప్రత్యయంబులు తెలియఁజెప్పెద సత్కవులు వినుండు
మొదలను గుణపదముల నెనయుచు మీఁద నాలున్న దానికి రాలు వచ్చు
రేఫ కచ్చునకును గృతుల నొక్కొక్కచోట యతులు వికల్పాన నమరియుండు
జవరాలు గొడ్రాలు చదురాలు ముద్దరా లనఁగ నిల్లా ల్వాలయాలు దక్క
నవల నాఁడను ప్రత్యయము వచ్చి వగలాఁడి చిన్నెలాఁడి యనఁగఁ జెలఁగు నింక
నలకత్తె యను ప్రత్యయము వచ్చి సొగసుకత్తె వెలకత్తె చెలికత్తెయనఁ దనరు
నంత ఎత ప్రత్యయము వచ్చి గుబ్బెత కొమరెత యనఁగఁ దగును మఱి యెఱు
కెత చాకెత తిరుమాలెత బోయెతన వయోజాతివాచకముల సరణిఁ దనరు
నవల సాని ప్రత్యయము వచ్చి యేలికసానినా మంతరసాననఁ దగుఁ
బూవుఁబోఁడి మెఱుంగుఁబోఁణినా సుకుమారతను మనోహరతను దనరి రెండు
ననువుగ మతుబర్థమున నిపాతము లగు రహి కెక్క నిటువంటి ప్రత్యయముల

నాద్యచ్చులను యతు లమరింపరాదింకఁ గారకములు తెల్పుతీరులు వినుఁ
డవలను గ్రియకు హేతువనంగఁ దగునది కారక మనుపేరు గాంచు నదియు
రహిఁ గర్తృకర్మకరణసంప్రదానముల్ కడునపాదానాధికరణము లని
యాఱువిధమ్ముల నగుఁ గారకమ్ము లవియె త్రయోవింశతివిధములఁ దగు
కర్తృకరణకారకములయందుఁ దృతీయ కర్మకారకమున కదుద్వితీయ
రహిసంప్రదానకారకమునందుఁ జతుర్థి దారిగా నలయపాదానకార
కమున బంచమి యధికరణకారకమున సప్తమి దగు వరుసఁగ నెటు లన
నీవలఁ కెవ్వ రీత్రోవ గాననియది తెలివిడిఁజేసెదఁ దెలియుఁ డింకఁ
గడు వేడుక స్వతంత్రకర్తయు హేతుకర్తయుఁ గర్మకర్తయుఁ దగ నభిహిత
కర్త యనభిహితకర్తయు నని కర్త యైను తెఱంగుల నలరు నంచు
తేఁ డిల నేలుచున్నాఁడనఁగ స్వతంత్రకర్త యగుచు లెస్స గానఁబడియె.
వినయవంతులు హితంబునుబొందుదురు వారిఁ బొందించుహితమునుబుద్ధిమంతుఁ
డనుచు నీలాగున ననువొందఁ జెప్పిన స్ఫూర్తిగా నిది హేతుకర్త యయ్యె
హీనులదోషము ల్తానె కప్పడు నని రహిదోషపదము కర్మంబు లేక
కర్త తానే యయ్యెఁ గనుక లెస్సగ నిది కనుఁగొనంగాఁ గర్మ కర్త యయ్యె
గొనకొని సూపకారునిచేత నన్నంబు పక్వంబుగాఁ జేయఁబడియెను నని
యన్నంబు ప్రథమయై యలరెను గనుకయభిహితకర్తయగుచు వెలయుచుండు
వండు సువారంబువాఁ డన్న మనఁగ నీకరణి యనభిహితకర్తగు నింకఁ
గర్తకుఁ గ్రియచేతఁ గడునిష్టముగఁ బొందఁ దగినదిఁ కర్మాఖ్య దనరు నదియె
ఈప్సితకర్మ మనీప్సితకర్మంబు నలయీప్సితానీప్సితాఖ్యకర్మ
మకథితకర్మంబు న్కర్తృకర్మం బభిహితకర్మం బనభిహితకర్మ
మనుచుఁ గర్మంబు సప్తాహ్వయంబులచేతఁ దగుఁ దెల్పెదను వరుసగ వినుండు
జనపతి యన్నంబు స్రాపడియెడు నన నీప్సితకర్మాఖ్య నెసఁగుచుండు
మును మూర్ఖుఁడు విషంబుఁదినియె ననఁగ నిది యయ్యనీప్సితకర్మయగుచుఁ దనరు
దొరకొని బాలుండు దువ్వగప్పినపాయసాన్నంబు మెసవెడి ననఁగ నిదియె
యీక్షింప నీప్సితానీప్సితకర్మాభిధానంబుచేతను దనరు మిగుల
నాదేవదత్తుండు యజ్ఞదత్తునెఱగొంగడి నడిగెడి నని వడిగ రెండు
కర్మంబు లునుప నకథితకర్మం బగుచుండును గృతులందు నూహసేయ
మూర్ఖ శిష్యుఁడు గ్రామమునుగూర్చి పోయెడిని గురుండు తచ్ఛిష్యునిమదినీఁదలఁ

పుచు గ్రామమునుగూర్చి పోఁజేయుచున్నాఁ డనిన శిష్యుఁ డలకర్తను గనియెను
గనుక నిట్టిది కర్తృకర్మనామంబుచేతను దనరారుచుండును గణింప
శ్రీయజ్ఞదత్తునిచేఁ జాప నడి నల్లఁబడుచున్న దనఁ జాప ప్రథమమైన
కతన నిదియె యభిహితకర్మనామధేయంబుచేఁ బొల్పుగ నలరుచుండు
యజ్ఞదత్తుఁడు చాప నల్లుచున్నాఁ డనుకరణి యనభిహితకర్మ మయ్యె
నల క్రియాసిద్ధియం దత్యంతసాధనం బౌనది కరణాహ్వయ మగు నదియె
గణనగ బాహ్యకరణము శారీరకరణ మని కరణంబు ప్రబలు రెండు
తెఱఁగుల నెట్లన్న దేవదత్తుఁడు కత్తిచేతను జక్కనిచెట్టు నఱకు
చున్నాఁ డనఁగ నిది యూహింప బాహ్యకరణ మగుచుఁ దలిర్చు రహికి నెక్క
శ్రీశుండు కన్నులచే రూపమును గ్రహియించుచున్నాఁ డన నిట్టి దెల్లఁ
బరికింప శారీరకరణాభిధానంబు చేతను మిగుల రాజిల్లు నింక
నీవి యొసంగుట కెవ్వాని గోరు నాతఁడె సంప్రదానాభిధఁ గను నదియు
మఱి ప్రేరక మ్మనుమంతృకమ్మును ననిరాకర్తృక మ్మని రహిగ సంప్ర
దానమ్ము త్రితయవిధము లగు నెట్లన గురుపుణ్యుఁ డగ్రజుకొఱకు నావు
నిచ్చుచున్నాఁ డన నిదియె ప్రేరకసంప్రదాన మగుచు లెస్సఁ దనరు మహిని
ఋషిరాజటు తెరువరికిఁ జెట్టునీడ యొసంగుచున్నాఁ డన సరవిగ నిది
యనుమంతృసంప్రదానాభిధానంబుచేతను రహికట్టియుండును దలంప
నరుఁడు హరికొఱకు విరియిచ్చుచున్నాఁ డనఁగ నిది పరికింప నాడెమమర
నల యనిరాకర్తృకాహ్వయసంప్రదాన మగుచుఁ దగుఁ బ్రబంధముల నింక
నొకచోటునుండి వేఱొకచోటి కరుగుట గానిపించిన నపాదాన మగును
జల మచలం బని యల యపాదానంబు రెండుపేరుల నొప్పుచుండు నందు
రాతు కదలెడి గుఱ్ఱమువలనఁ బడుచున్నాఁ డన దీనిచందము గణింపఁ
దగుఁ జలాపాదాన మగుచు నీలాగున నెసఁగుచు నుండును గృతులలోన
నొగి యజ్ఞదత్తకుం డూరనుండియుఁ జనుదెంచుచున్నాఁ డనఁ దెలియ నిదియె
నలువుమీఱ నచలనామకాపాదాన మనుచుఁ బొల్పెసఁగుఁ గావ్యములనింకఁ
గడుఁ గ్రియఁజెందిన కర్తృకర్మముల యాధార మధికరణమహా రహి నిది
యలయభివ్యాపక మనఁగ నౌపశ్లేషికం బన వైషయికం బనంగ
నవల సామీపికం బన నధి కరణము నలు దెఱంగు లను జెన్నలరు నందు
నువ్వులయందున నూనె గల దన నిది యె యభివ్యాపకాధికరణ మగు

గురుఁడు మంచమునందుఁ గూరుచున్నాఁ డన నల్లయౌపశ్లేషికాధికరణ
మగు బ్రాహ్మణుడు గావ్యమునందుఁ గుశలుఁడౌ నన నిది వైషయికాధికరణ
మగును ఘోషముఁ గంగ యం దన సామీపికాధికరణ మగు నవల నింక
నదె మొదలిపదము తుదియక్షరమ్ముతోఁ బెఱనుడిమొదలియక్కరము గదియ
నదికించిన సమాస మండ్రు కోవిదు లందు నంధ్రభాషకుఁ జెల్లు నవియు వినుఁడు
తత్పురుషము కర్మధారయమును బహువ్రీహి ద్విగువు ద్వంద్వవిధము నవ్య
యీభావ మనఁ దగి యిత్తిగఁ దెలుఁగుల నమరు సమాసము లవియె యరయ
వింతమీఱఁగఁ బంచవింశతివిధములఁ బరఁగును దెలిపెద వరుస మీఱ
రహిగ నుత్తరపదార్థ ప్రధానం బయి తత్పురుషం బది తనరుచుండు
ననువొంద నన్యపదార్థ ప్రధానమై యొప్పు బహువ్రీహి యెసఁగుచుండు
నమరంగ నుభయపదార్థప్రధానమై ద్వంద్వసమాసంబు వఱలుచుండు
నరయంగఁ బూర్వపదార్థప్రధానమై యవ్యయీభావ మొప్పుగుచునుండు
పయిమెయి నడుగుమెయి యన నివి ప్రథమాతత్పురుషములై మలయుచుండు
దట్టిమోపరి కొండతాల్పరి యన ద్వితీయాతత్పురుషమయి యలరుచుండుఁ
జేయీఁతయన దొంగచిల్లర యనఁ గత్తినఱకునాఁ బలుగంటినాఁగ-గోటి
జీర యనఁగ రాచపోరునా నివి తృతీయాతత్పురుషములై యమరుచుండు
వలపుతిలక మనఁ దలుపుపలక యన గడియమ్రాను నన మానుకాటుక యనఁ
దేలుమందనఁ బాముమూలిక యనఁ జతుర్థీతత్పురుషమయి తేజరిల్లు
మోమోట మనఁగను బాముబీ తనఁగ నెత్తురుకళ యనఁగఁ గిత్తుబయ మనఁగ
ఖ్యాతి నన్నియుఁ బంచమీతత్పురుషనామమున వెలయుచునుండు నను వుమీఱ
దొరలీవి యడవిజోదులు రాచకొమరుండు కందోయి పూఁదావి కల్వదండ
పగడాలగని నానుపగము లనంగ షష్ఠీతత్పురుషములు చెలువుగాంచుఁ
దగ మఱి షష్ఠ్యర్థతత్పురుషములందుఁ గర్మధారయములఁ గన్గొనంగ
నలవిశేష్యపుఁబద మాత్యముకారమ్మునకుఁ బునాదేశ మంతటను వచ్చు.
హల్లుపై నుండిన నచ్చుపైనున్నఁ బుటాదేశ మమరు నెన్నినిన వినుఁడు
వాదపుఁబాతంబు జూదపునవ్వు సున్నపురంగు సున్నపుఱ్ఱం గనంగ
ముత్తెపుంబాపట ముత్తెపాప టన నెయ్యపుటాదరమ్ము మోదపుటలుకన
వేలుపుటింతి నా వేల్పుటా వన నందలపుటను సన నిట్లు లక్ష్యము లగు
నికఁ బుటాదేశ మొకెడ లే దుదంతాల మిన్నేలు మొగమందు మన్నయట్లు

ద్యాది షష్ఠీతత్పురుషములం దుత్వ మంత్యమునందుఁ గల్గు పదములపైని
గలిగిన కచటతపలకు జశ్త్వము వికల్పముగ నొక్కొకచోట వచ్చు వినుఁడు
పువుఁబాళె నాఁగను బుప్వుఁబాళె యనఁ బువ్వుంబాళె యనఁ ద్రివిధంబులఁ దగె
ములుఁగొన పలుదీపుఁ ముక్కుఁజెఱమలు రేఁగుఁబండ్లన నిట్టులఁ బరఁగు మఱియు
షష్ఠ్యర్థతత్పురుషమునందుఁ గొన్ని పేళ్లకు జశ్త్వ మది వికల్పగతి రాదు
పాముకోఱ యనంగ వేముతీ పనఁ బలుకుపురు తీరనఁగ ముక్కుచెమట యనఁ
జను, కను, నా నిట్టి శబ్దములతుదల నెఱసున్న దగు నూఁద నెగడుఁ దేల
నఱసున్నయై యుండు నరయంగఁ బైని హలాదులసంధి సేయఁ గనెడితఱి
షష్ఠ్యర్థతత్పురుషను జనుంగవ యనఁ జన్నుంగవ యనగఁ జనుఁగవ యనఁ
గన్నుంగవ యనంగఁ గన్నుఁగవ యనంగఁ గనుఁగవ యనఁగ నీకరణి మఱియు
నీరెండుశబ్దము లేకాక్షరములైనఁ బయినుకారము వొల్లయయి తనరును
సున్నగా దెటువలె శోధించిచూచిన నవల హల్లుల జశ్త్వ మగును సంధి
ఘటియింపఁ జగ్నవ కగ్నవ యనఁదగు దీనికి బిందుయతి యిడఁ జెల్ల
నేకాక్షరముల కొక్కెడఁజెల్లు నీరెంట రెండక్షరమ్ముల నుం*డలయతి
యవల జక్కవకవ యనఁదగునట్టి త్ర్యక్షరములకవకు జశ్త్వంబు చెల్ల
దదిదంతము లయినపదములు గొన్నింటి జాడ లెఱిఁగింతు సరవి వినుఁడు
మొలకట్టు వలచూపు తలపొక్కు తలతిమ్మిరి యనుపేళ్లకు జశ్త్వరీతి చొరదు
మడిచాలు పులికూన కుడిప్రక్క సిరితెల్వి యనుపదముల జశ్త్వ మమర దింక
మును సంస్కృతము లయ్యుఁ దెనుఁగు లౌ నొకకొన్నిశబ్దము లౌ వానిజాడ లెల్లఁ
గనిపింతుఁ బనసపం డనఁ గుండలోపల ననఁ గందపుంప నా నలరు నింకఁ
గనుఁగొన షష్ఠ్యర్థమున నుకారాంతశబ్దములపై నచ్చున్నఁ దగు నకార
మధిపునానతి యన నభవునాజ్ఞ యనంగఁ గూఁతునోడ మెనాఁగఁ గొఱలుమఱియుఁ
దెనుఁగుటక్కర మొక్క టునిచి యాదిని బయి సంస్కృతపదము లుంచఁగ సమాస
మగును నా, నీ, తన, యనునుడితో దుత్వ మబ్బును బోవు షష్ఠ్యర్థమందు
మఱియు నీ, నా, యను మాటలరెంట సమాసమౌ ద్విత్వ మమరదు వినుఁడు
నావచోవైఖరి నీవిభవస్ఫూర్తి తనకళాసంపత్తి యనఁగ నింక
నాముువిద్యాప్రౌఢి నీమువిలాసంబు తనదుభుజాబలం బనఁగ మఱియుఁ
దనఘనకీర్తిప్రతాపకాంతు లనంగ నీయసమానసాహితి యనంగ

*ఇట్టి ద్రుతసంధులు కవిత్రయేతరగ్రంథములందుఁ గ్వాచిత్కముగాఁ గనుపట్టుచున్నవి.

నావిక్రమనిరూఢి నా లక్ష్యములు మఱి యిసుదంతసంస్కృతపదములపయిఁ
దెనుఁగుసమాసపుఁ దెఱఁగు లెఱింగింతు మఁనిపట్టి తరువాకు లనఁగ దంతి
కొమ్ములు సుకవిపల్కు నరాతిపోరు నా నెసఁగు షష్ఠ్యర్థమం దిటుల నిఁక
నమరు నదంతశబ్దముల కొక్కొకచోట దినవెచ్చ మనఁగను దినవహి యన
సంబంధషష్ఠి యెసఁగుఁ దెన్గుపదముపై సంస్కృతపద మున్న సరవి నదియుఁ
గనిపించుఁ గొనశాఖ లన దొంగవిద్యనా వానకాల మనంగ వఱలు మఱియు
నూహింప నింతిమృదూక్తిమాధురి కన తవణిల్లు పాటపాటవ మన నిఁక
సంబంధషష్ఠి కెచ్చటను బ్రథమ వచ్చు గుసువుఘాటన సైన్యమురభటి యనఁ
దేటగా నిఁక నొప్పు స్త్రీలింగము తెనుఁగింపంగ నెంత సమాసమద్యమమునఁ
దతనాదకాళిందితటమున మహిమగలతమసతీరసికతయన నిఁక
ముల్లు విల్లు ల్లిల్లు బొమ్మ వెన్నను శబ్దములకెల్లఁ బైహలాసు లఁ కెడియ
పుఁషు జడ్డ లెల్లను బోవును వీనికి ములువగ విలువంపు లిలువడి పలు
వరుస కనుబొమక్రేవ వెనువెంటనఁగ మిన్నునది యనుటకు మినునదన నిఁక
సంస్కృతమునఁ దెన్గు సమకూర్పనొప్పని తెఱఁగు లెఱింగింతుఁ దేటపడఁగ
ననిమిష నెలఁ తన నర్ణవకొడుకనఁ జనడు తొల్లిటివిధమ్మునఁ దగు నిఁక
సాముతమి యనంగఁ జదువుబాళి యనంగ సప్తమీతత్పురుషమయి యొప్పు
రహిఁ కెక్క వరుసమీఱఁగ సప్తవిధకర్మధారయములు దెల్పెదను వినుండు
తగువిశేషణము భేదక మనఁగను విశేష్యమ్ము భేద్య మన నెసఁగు నెటు లన
అరిధరుఁడు హరినా నలికాత్ముఁడు హరుఁ డనఁగ నాద్యుఁడు బ్రహ్మనాఁగఁ బొసఁగు
గుణిపదముపయిఁగ గుణమున్న నవ్విశేషణమువిూఁదినికార మణఁగుఁ గలుగు.
నలువుగా నొకచోట నల్లనికలువనా నల్లకలువ యనఁ జల్లతావి
పచ్చసెల్లా యెఱ్ఱబంటు తెల్లకరినా సరవి మఱియుఁ గఱిచల్లడంబు
చలువగట్టన విశేషణపూర్వపదకర్మధారయం బగుచుఁ జెన్నారు మఱియు
నరయ నా యీ యేల యవల వర్ణాల్గూప్చజాడలఁ గలుగును జడ్డ లొకట
రహిఁగ సూచించెద రలశషసహలను నక్షరములు దక్క నది యెటులన
నాకాంత యక్కాంత యాకల్కి యిక్కల్కి యేయింతి యెయ్యింతి యిది యనంగ
నారాజు నాలక్ష్మి యాశౌరి యాషట్క మాసామి యాహరి యనఁదగు నిఁకఁ
గన నుదంతంబులౌ కర్మధారయముల కచ్చుపైఁ దగ టును లాగమము ల
వును విచ్చుటాకులు పోతుటీగలు తళ్కుటంపరలు గడుసుటసురు లనఁగ

నెసఁగు నర్ధపుబిల్ల నిచ్చు నంబుజనేత్ర నాఁడించు నుదాన నధికుఁ డనఁగఁ
దగు రేఫమీఁది యుత్వమ్ములకెల్ల వికల్పమ్ముగను టు వు గలిగియుండుఁ
జిగురుటాకనఁగను జిగురాకన వెసరుటాకనఁగను వెసరాకన మఱి
యలరుటమ్ము లనంగ నలరమ్ము లన నిటు లనువొందఁగా నుదాహరణము లగు
నీక్రియఁ దుత్వంబు రాకను బొమ్మరి ల్లొప్పదరి ల్లనెడిరెండు పోలుచు నందు
నరయంగఁ బొదరుటి ల్లని చంద్రభానుచరిత్ర నొక్కెడ నుండె రీతిగ నిఁక
హల్లుపై నున్న నంత్యముకారమునకుఁ బునాదేశ మెచట నిత్యముగ వచ్చు
నిద్దంపుబరణినా నిగరంపుఁగెంపన సోయగపున్నవలా యనంగ
గాటపుసన్నపుగాలి యనంగఁ జొక్కపుఁగమ్మ చొక్కపుంగమ్మ యనఁగ
సొబగొందు నిఁకఁ గొన్ని సుకవులు తెలియుఁడీ యదినుదంతమ్ములై యలరు నచ్చ
తెనుఁగునుడుగుల రెండును మూఁడు నాలు గై దా ఱేడు నెనిమిది యక్షరముల
పయి సంస్కృతపదంబు పరఁగు లక్ష్యములింకఁగలుకంతుఁ డన వాఁడికాండములనఁ
గొమిరెవలుదకుచకుంభంబు లన నిడుదమధూళి కన వెడఁదశర మనఁగ
నొగఁదాఁకెవేయిమున్నూఁలుదంతు లనంగ నలువదివేలుదివ్యాబ్ధము లన
నప్పున్గుఁదావినవాదనం.బును నాఁగఁ గటికిచీఁకటిదిండికరమన నిఁకఁ
గనఁగఁ గకార మొక్కటి వెలిగాఁగఁ గచటతపవర్గపంచకము పయిని
నమరియుండిన నకారము బిందు వగు నది జశ్త్వంబుగాంచు నజ్జాడ వినుఁడు
క్రొ న్ననునుడికిఁ దెన్గునఁ గ్రొత్త యనునెడఁ గ్రొంజాయ క్రొందళ్లు క్రొంబలు పనఁ
బరఁగు వకారంబు పై నున్న ద్విత్వంబు వచ్చి దాని కల క్రొవ్వాఁడి యనఁగ
నెగడు నిట్టుల మఱి నే యనునక్షరం బుచితార్థమును దెల్పుచుండు చోటఁ
బైవర్ణములకు ద్విత్వంబె కల్గి తనర్చు నెమ్మోము నెత్తావి నెన్నడ యనఁ
గనఁగ సంఖ్యావాచకముకారముపయిని దగువర్ణములకు ద్విత్వంబు వచ్చి
ముక్కన్ను ముచ్చిచ్చు ముత్రోవ మున్నూఁలు ముప్పది ముమ్మొన ము వ్వేలుఁ గన
నెసఁగును మఱియొక్కటిటులఁ బైవర్ణంబు ద్విత్వంబు గని ఢెబ్బదియనఁ బొల్చుఁ
దెలుఁగులఁ గెమ్ము చెమ్ము లరుణాఖ్యకుఁ జెల్లి పరఁగుచునుండును బాళి వినుఁడు
కెందామర లనంగఁ గెందలిరు లనంగఁ జెందమ్ము లనఁగను జెంగలు వనఁ
బేరను నుడొకటి పెద్దయనుట కగుఁ బేరోలగం బనఁ బేరుర మనఁ
దనరారు భద్రదంతావళంబు లటంచుఁ గొఱలు శ్రీవృత్తకిఘోటకమ్ము

లనుచు నీరెంటిదాఁకని గలపేళ్లు విశిష్టాన్వయము లనఁ జెలఁగు నింకఁ
గర్తృకర్మార్థము ల్గలిగినక్రియలందు నిన యనుప్రత్యయం బెసఁగుచుండు
వచ్చినవాఁ డన నిచ్చినసొమ్మన మెలఁత చెందిరముప్రామినకుచ మన
వనితలు పసుపురాచినమానికపుతాప నాఁగఁ బాడినచేసునాఁ దగు నింక
రూఢిగా రాజవీడు డన దొరబం టనంగ నీదారి నెసంగుఁ బేళ్లు
వహి విశేష్యము పూర్వపదముగాఁ గలకర్మధారయమాచుఁ జెన్నారుచుండుఁ
జలివేఁడి కనుఁగవ వెలిగప్పచందునా నీరెండు పేసలదారి నుడులు
పరఁగ విశేషణోభయపదకర్మధారయ మగుచుఁ జెలంగు రహికినెక్కఁ
బొరెఁ గాకినలు పన బొగ్గుచాయ యనంగ సుద్దతెలుపు నాఁగ సొరిది నిది యె
పుషు నుపమానము పూర్వపదమ్ముగాఁ గలకర్మధారయాఖ్యను దలిర్చు
నలువుమీఱఁగ మగపులి యన రాచసింగ మన నీరెండు నామములు లెస్స
యూహింపఁగ నుపమానోత్తరపదకర్మధారయాహ్వయ మయి తనరుచుండు
నప్పయమంతిరి యన్నమరా జబ్బినాయఁడు వేంకటరాయ లనెడి
నామము ల్సంభావనాపూర్వపదకర్మధారయం బగుచుఁ బొల్పారుచుండు
నల సిగ్గుసొమ్మనఁ గొలువుపంట యనంగఁ జదువుధనంబునా జగతిలోన
నలువుగ నవధారణాపూర్వపదకర్మధారయం బగుచు వింతగఁ దగు నింక
నేకవద్భావి యనేకవద్భావి యన ద్విగుసమాసములు రెండగు నెటు లన
ముజ్జగం బిరువంక ముమ్మాఱు ముత్రోవ ముక్కన్ను ముమ్మొన ముత్తర మన
నివి యెల్ల వరుసగా నేకవద్భావి ద్విగుసమాస మగుచు నిల్లెసఁగుచుండు
నలుదెస లైదుమరేక లన ననేకవద్భావి ద్విగుసమాసపద్ధతిఁ దగు
ముఱు దెలుఁగులలోపలను గనుపట్టిన తిగబహువ్రీహులు తేటపఱుతు
వేవెలుఁగు నలువ వెడవిల్తుఁ డనుపేళ్లు ద్విపదబహువ్రీహివిధము లగుచుఁ
జెలఁగును జలికాఁక సెకకంటి యన బహుపదబహువ్రీహి నాఁ బరఁగుచుండు
మేలిమిజాళువాసేలువాఁ డన మతుబర్థబహువ్రీహి యై తగు మఱి
యరయు బహువ్రీహియందె యై యనుముడి కలవాఁ డనెడిచోటఁ గలిగియుండుఁ
దెల్లనిగొడుగును వెల్లనిటెక్కెము నై ధర్మజుం డొప్పె ననఁగ నింకఁ
దలిదండ్రు లన్నదమ్ములు బావమఱఁదులుఁ బిన్నపెద్దలనెడిపేరు లెల్ల
నొగి నితరేతరయోగవద్ద్వంద్వసమాస మగుచు నొప్పు మఱియుఁ దోఁట
దొడ్డిగనులు తొత్తుదొడుకుబంటేనుఁగుగుఱ్ఱమెద్దు లనఁగ గొఱ్ఱమేఁక

బత్తి లనఁగఁ జెర్వుపాడిపంట లన *సమాహారద్వంద్వ మగుచు వెలయు
నారయంగ సముచ్చయద్వంద్వముల యుదంతములపైని నుకార మమరుచుండు
హరియును గిరియును నలరు నన్నట్టులు రమయును నుమయును నమరుదు రనఁ
దగు నర్థమునుగూర్చు ధర్మంబుఁ గొనరింపు మవనీతలంబున ననువహింపఁ గ్రి
యాద్వంద్వసంబాధ మన్వాచయద్వంద్వ మనఁగ రాజిలు దీనియవల నింక
వాసిగాఁ దెలివిడి సేసెద నవ్యయీభావసమాసము ల్పాల్పఁ గనుఁడు
కడు నిమ్మకాయంత కాసంత గోరంత యిసుమంత దోమంత యేనుఁగంత
చీమంత యన నివి నామపూర్వపదసమాస మగుచు నిట్లు మరియుఁ గెక్కుఁ
గొనకొమ్మ తుదమ్రాను మునిమాపు నడురేయి రాయంచ కడసంజ రాచిలు కన
మునివ్రేళ్లు మీఁగాళ్లు ముంజేయి కొనఁగోరు క్రీఁగడు పనఁగ నీలాగు మఱియుఁ
గడకన్ను లోఁదొడ పెడతల యనఁగ నవ్యయపూర్వపదసమాసాఖ్యఁ దనరు
లుక్సమాసంబు నలుక్సమాసం బన రెండుదెఱంగుల నుండు వినుఁడి
యడవిపంది యనంగ మెడకుంకు మనఁ జేనిపని యన నీరుకో డనఁగ ముక్కు
పుడక యనఁగఁ జెవిపోఁ గన నిన్నియు లుక్సమాస మగుచు రూఢి కెక్కు
నూరఁబంది యనంగ నోరఁగ్రొ వ్వనఁగ నలుక్సమాసాఖ్య పొల్పుగఁ దగు నిఁకఁ
దగఁ దెనుఁగునఁ దద్ధితప్రత్యయాభిధ గలిగిన మతుబర్థములను గొన్ని
వివరింతుఁ బ్రత్యయా లవి కాఁడు గాఁ డాఁడు వాఁ డరి యాఁ డీఁడుల్ వహింగ నిండి
యిఁడి యన వరుసగా నెసఁగుచు నుండును వీనికి లక్ష్యము ల్విను తెలియ
నవలఁ గాఁ డనుప్రత్యయము వచ్చి నెఱవగకాఁ డనంగ సొగసుకాఁ డనంగఁ
గుంటెనకాఁ డనఁ గోటుకాఁడన నీటుకాఁ డనఁ జేవాఁడికాఁ డనఁ దగుఁ
సంస్కృతపదముపైఁ జను నొక్కటను విటకాఁ డనంగను నయకాఁ డనంగ
నవలను మతుబర్థమందు గాఁడగు నందగాఁ డన నెఱపందెగాఁ డనంగఁ
గన్నగాఁ డన జూదగాఁ డన నిఁక మతుబర్థమునందు నాఁ డనెడిప్రత్య
యము వచ్చి తనరుఁ గొడిమెలాఁ డోరిమెలాఁడు పొన్నువల్వగలాఁడు వన్నెలాఁడు
నాఁగ మత్వర్థమం దాగతి వాఁ డనుప్రత్యయం బమరుచుఁ బసులవాఁడు
చంటివాఁ డెడనాఁడు వింటివాఁడు తుపాకివాఁ డీటివాఁ డన వఱలు జాతి
వాచకములు పాలువాఁ డనఁ రాచవాఁ డనఁ గమ్మవాఁ డన నలరు నటుల
నవల నరియను ప్రత్యయము వచ్చుఁ జెలఁగి నేర్పరి బాగరి యోర్పరి యనఁ

* సమాహారోదాహరణములయం దవశ్యకర్తవ్యమగు నేకవద్భావము చేయఁబడలేదు.

జూపరి మనసరి జూదరి లావరి తీర్పరి యనఁగ వర్తిల్లు నింకఁ
గనఁగొన్ని నుడుల నీడనుప్రత్యయ మ్మొంది గుణమును బాసయుఁగులముఁదెలుపుఁ
గపటీఁడు నాఁగను గన్నడీఁ డనఁగ సాలీఁడనఁ దనరు నీజాడను మఱి
వహిగల్గుట కీఁడను ప్రత్యయమొంది కట్టీఁడి వెరవీఁడి యన నడరు మఱియుఁ
గడు లేని దనుట కొక్కాఁడ నీఁడిప్రత్యయం బది వచ్చి ముక్కిఁడి యనఁ దగు మఱి
యిండి యిఁడియను నీరెండుప్రత్యయములుఁ బసి యనునుడికడఁ బొసఁగి లెస్స
ధర్మివాచకమయి తనరారును బసిండి నాఁగను బసీఁడి యనంగ నెలయు
వరుస నింకఁ దిజంతవాచకరీతులు తెనుఁగునఁ దగునట్లు తేటపఱుతు
రహిగ నతీతమా రాత్రిప్రొద్దు వెన్నటిజాము లవి రెండు గానియట్టి
గతకాలమం దెల్లఁ గలుగు లజ్జు మఱియు గతకాలమం దెల్లఁ గలుగు లుజ్జు
కడుఁ దా నెఱుఁగని కాలమునం దెల్లఁ గలుగును లిట్టు పొంకముగ నవల
వానలు గలిగిన వసుధ ఫలించు నా నిదియె లృజర్థమై యెసఁగుచుండు
గనుఁగొన రాఁగలకాలంబునం దెల్లఁ లృట్టగు రాఁగలరెండుజాము*
లవిగాక తగు భవిష్యత్కాలమం దెల్ల వఱలును లు ట్టింక వర్తమాన
కాలమునం దెల్లఁ గలుగు లట్టు మఱి యాశీర్వాదమున లిఙ్ఙు చెలఁగు మఱియు
నరయ విధినిమంత్రణామంత్రణాధీష్టసంప్రార్థనప్రశ్నసరణి లిఙ్ఙు
దనరు నెట్లనఁ జేయఁదగినకార్యం బెఱిఁగించుట విధిగ రాణించు నవలఁ
బూనిక నియమించుటే నిమంత్రణ మగు నదె నీనుదికి వచ్చినటుల నడుచు
కొమ్మన నామంత్రణ మ్మగు సత్కారపూర్వకవ్యాపారము తగ ధీష్ట
మడుగుట ప్రార్థనం బగు నొరుని దెలియ నడుగుట సంప్రశ్న మగును మఱియుఁ
గనఁగ నాశీరర్థమునను విధ్యర్థమ్ము నను లోట్టు వఱలు నె ట్లనినఁ గవులు
వీనికి లక్ష్యము ల్వేర్వేఱ వినుఁ డింక భూతార్థ మగు లేమివోయె ననఁగ
భాగ్యంబు మీఁదను బ్రబలనున్న దన భావ్యర్థమా ననుచున్న దనఁగ వర్త
మానార్థ మగు లోకమాత నన్ బ్రోవుత మనఁగ నాశీరర్థ మయ్యె మఱియుఁ
దెనుఁగున నాశీర్వచనరీతి యెయ్యెడఁ గావుతఁ బ్రోవుతఁ గాతన నగు
నా వెన్నుని దయ మేల్గావుతఁ బ్రోవుతఁ గరుణ నన్ రక్షించుఁగాత శుభము
లావెడు నా రమ్ము చేయుము లె మ్మన్న విధ్యర్థ మయ్యె నివ్విధము లింక
నొరునిఁ జెప్పఁ బ్రథమపురుష మెదిరివానిఁ దప్పక చెప్ప మధ్యమపురుషము

* రాఁగలరెండుజాములు=రాఁగల రాత్రి రెండుజాములు.

తనకుఁ జెప్పుకొన నుత్తమపురుష మివి యేకవచనబహువచనవిధములను స్వకృతులందు నెసంగుచునుండు నెచ్చటను బ్రథమపురుషమున నేక వచనమ్మునకు బహువచనమ్మున కరయ భూతార్థమందు నొప్పు నెను నిరియు మొగి మధ్యమపురుషంబున కితివి యితిరి పరఁగు నయ్యుత్తమపురుషమున కి తిని ఇతిమి తగఁ జెందును బ్రత్యయంబులు వీనికి లక్ష్యము ల్విస్తరింతు కనుఁడు చేసెను జేసి రనఁగఁ జేసితివి చేసితిరి యనంగఁ జేసితిని జేసి తిమి యన నిటులు వర్తిల్లు భవిష్యదర్థమునఁ బ్రథమపురుషమున నేక బహువచనముల నెప్పట్టుల నునురు చను మధ్యమపురుషమునకు దువుదు రమరు నుత్తమపురుషమునకు దును దుము దనరుఁ జేయును జేతురనఁగ మధ్య మపురుషమునకు నమరుఁ జేయుదువు సేయుదురు నాఁగ నుత్తమపురుషమునకుఁ దనరుచుండును జేయుదును జేయుదుము నాఁగ వరుస నింకఁ బ్రథమపురుషమునకు వర్తమానార్థైకవచనబహువచనముల నెడి నెదరు నై పలికెడిఁ బలి కెద రన నిట్లు రాగిలు మధ్యమపురుషమునకు దవు దరును దనరుఁ బలికె దవు పల్కెదరన నుత్తమపురుషమునకు దను దము సగుఁ బల్కెదను బలికెద మన నిట్లు కాలత్రయప్రసంగోక్తులవలనఁ గ్రియల్ దగు వరుస నింక చాళిగాఁ దెలిపెదఁ బ్రథమపురుషమున కల్లభూతభవిష్యదర్థములనె యరయ స్థావరతిర్యగ్ప్రాణివాచకపదములందలి యేకవచనబహువ చనము లొక్కవిధంబె వనము పెరిఁగెను వనమ్ములు పెరిఁగె ననఁగ హయంబు బలిసెను హయములు బలియును నాఁగను లక్ష్యము లిట్లు చెలంగు నవల సరవిగా మానవస్థావరతిర్యగ్ప్రాణు లర్థంబులై యమరునెడల నూహింపఁ బ్రకృతిపై నున్న యనెడుమాటపయిని బ్రత్యయములు పరఁగుచుండుఁ గన వర్తమానార్థమున నేకవచనబహువచనములను దియు వియు ననఁగ సిరి యగుచున్నది సిరు లగుచున్నవి యనఁగ నీలాగున నమరు నెచటఁ బురుషులఁ జెప్పునప్పుడె యాఁ డనఁగ వచ్చి ముని పల్కుచున్నాఁడ ననఁగ నల్ల యున్న యన్మాటపై నొప్పు నా ర్బహుతను ధీరులు పలుకుచున్నా రనంగఁ దెలియ నింక నెడి నెడులు వచ్చు నన్నింటఁ బ్రభువు పల్కెడిఁ జెట్టు పండె డెలుఁగు మెలఁగెడి వలువ కదలెఁడు నాఁ బ్రథమైకవచనముల్ దనరు నివ్విరుసతోన నవల నప్రాగభావార్థంబులైనట్టి క్రియల నదు వనుప్రత్యయము వచ్చి

తగు నిప్పుడు కుజంబు నెగడను మదకరి బెగడఁగు చెలి సాధుఁ బొగడ దనఁగఁ
గనఁగ వింపరు కంపు రనుటకుం ద్రుప్పు వచ్చి వింద్రు కంద్రన నిట్లు వెలయునింక
లఘ్వాదు లైన చలస్మరవరచరప్రముఖములౌ క్రియాపదములందె
యిత్వ మేర్పడక నొక్కెడల నడంగు నట్టులుగాఁగ నిలిచిన నిలుచు వినుఁడు
చలియించెను జలించె స్మరియించెను స్మరించె వరియించెను వరించె వహిఁ జరించెఁ
జరియించెను ధరించె ధరియించె నన నొప్పు నిటువలె మఱికొన్ని యెఱుఁగఁదగును
గణియించెను గణించె ఘటియించెను ఘటించె హరియించెను హరించె ననఁగ నింకఁ
జూచెనే ననుటకుఁ జూచుడు నాఁగను వచ్చెనే ననుటకు వచ్చుడు నన
మెచ్చెనే ననుటకు మెచ్చుడు ననిన లిజర్థక్రియ లగుచు నలరు నవలఁ
బ్రెక్కింటి కొక్కక్రియ వెట్టెడిచో నాది. నిలుపక కడపటను నిలుపఁదగు
నటులుగాక నడుమ ననురింపఁ దగదంద్రు దొరకెను గజఘటల్ దొరకె హరులు
కరిఘట లురగము ల్దొరకె ననుట యొప్పఁ గరిఘట లబ్బెను దురగము లన
రా దింకఁ దుదియకారమున కెత్వము లేదు క్రియలపట్టుల నెత్వమయి తనర్చు
నెద్దు పర్వెత్తిపోయెను నాఁగ బంటు పనివినియె నా నిట్లు నెగడు మఱియు
నూయెల పయ్యెద తాయెతులనడిమి యెత్వమునకు యత్వ మేత్వమునగుఁ
జాయకుఁ బాయకు లోయకు ననుపల్కులం దెత్వ మమరక యత్వ మగును
సరవి సముచ్చయశబ్దాంతములఁ గ్రియ నమరింప బహువచనముగఁ దనరు
నేకవచనముగా నెనఁగదు వినుఁ డింక శ్రీశుండు హరియు వచ్చి రన మఱియుఁ
గమలజుం డింద్రుండుఁ గార్తికేయుఁడు వచ్చి రనఁగఁ జెల్లును వచ్చె ననఁ దగ దిఁక
వేపోఁక లనుటకు వేయిపోఁకనఁ జెల్లు జాత్యైకరచనాఖ్యసరణి నిట్లు
చిగురాకు గలయ మొల్చె నటంచు నాముక్తమాల్యదఁ బెద్దనామాత్యుఁ డనియె
నవల నాచారార్థమందలి క్విప్ప్రత్యయాంతంబులకును బర్యాయపదము
నెఱిఁగింతుఁ దెలియుఁడీ యిలకుఁ గోకగుచున్న సంద్రంబనఁగ ని ల్లెసఁగుచుండు
నింక స్వార్థములందు హేత్వర్థములయందుఁ గలుగుణిచ్చులయర్థములు వచింతు
నవి యె ట్లన వినుండు వివరంబు మీఱ నింపుదు రింతు రనఁగ నొప్పును బహుతను
భువి భక్తులు గణియింపుదురు కీర్తింతురు హరిగుణము లనంగ స్వార్థణిచ్చు
కన దీని కేకవచనమున కింపు నించును వచ్చు ఁదెఱిఁగింతుఁ గనుఁడు తెలియ
ఘనుఁ డెఱిఁగింపునా జనుఁ డెఱిఁగించునా లక్ష్యము లిట్లు చెలంగు నవల
నూహింపఁ బనిచేయుచుండెడు నరుని జేయింపుచున్నాఁ డని యిటులు చెప్ప

మాటయె యలహేతుమణ్ణిజర్థంబునఁ బరఁగుచునుండు నిప్పగిది మఱియుఁ
దద్ధాతుమణ్ణిజర్థంబునఁ దముగల్గి యిప్పింత మనఁగ ని ల్లెసఁగుచుండు
నొగి స్వార్థణిచ్చునర్థము గల్గి కాలత్రయమున నిత్తు మనంగ నమరుచుండు
నవల యజంతార్థ మతిశయమున నేని మాటిమాటికి నేని తేటగాఁగ
సూచించు నతఁడన సారిది మీఱఁగ నిట్లు లక్ష్యంబు లెన్ని చెలంగు నింక
ద్వారఁకొన నామధాతుప్రక్రియార్థము తనయుండు కావలె ననుచు నిచ్ఛ
గుంచుట యన్నట్లు లింక క్యజర్థము కృష్ణునివలె నాచరించుచున్న
నాఁడన నిట్లింక వహిఁగ నాఖ్యానార్థ మిలను సత్యమ్ముగఁ బలుకు ననుమొ
దలయిననుడువులై తగునింక భావకర్మార్థము దెలిపెద నగుట యనఁగఁ
బ్రభువుచేత నొసంగఁబడుట యనఁగ నిట్టి నుడులు లక్ష్యమ్ములై యడరు నవలఁ
బ్రార్థనం బగుచోటఁ బ్రశ్నంబువిశ సంశయంబుదిక్కున నిర్ణయంబుపట్ల
నెత్వము నొత్వము నౌత్వము వరుసగా నలరు దీనికి లక్ష్యములు వినుండు
వనితరావే యన వానలు గలవేమొ నాఁగ నీవో యతండో గణింపఁ
జెలియ నీవేచుమీ చేరనౌ నన నింక నందిందు నెందను నట్టి నుడులు
నటు నిటు నెటు లన నమరు నౌ నటుఁజూతు నిటుఁబిల్తునెటుఁబోయెఁబటమనఁదగు
నటవలెఁ గాదని యిటనాడెడినెలంత యటఁబాడెడి ననంగ నమర నింకఁ
గ్రియలు విభక్తు లవ్యయములు సంస్కృతపదము లైన నొకచోఁ బరిఢవిల్లుఁ
దెనుఁగున "మాధవం మనసా భజంతి సంతత" మనినట్టుల "దరరథాంగ
పాణియుగ్మాయ తుభ్యం నమో" యన నిట్లు "దహానబింబాధరస్తనభశేషు"
నా వహి మఱియు "సద్ధావాగ్విబుధ" మనిన ట్లనువాదాన నటులు గాక
భవతి దదాతి బిభర్తి భాతి చరంతి గిరతి శేతే యను క్రియలు చొరవు
రామః పయోధరం గ్రామేణ సర్వస్య యనెడువిభక్తులు నునుపఁ గావు
కృత్వా హసిత్వా పరిత్యజ్య నాఁగ క్త్వాంతల్యబంతావ్యయాల్ తగవు కృతుల
శేసి గరీయాన్ వరీయా ననెడి యీయసున్ ప్రత్యయాంతము ల్చొరవు తుదల
నెన్నంగ దత్తవాన్ కృతవా ననెడి క్తవతుప్రత్యయాంతాల్ కృతులను జొరవు
పేచివా నేయివా నూచివా ననుక్వసుప్రత్యయాంతంబు లేపట్లఁ జొరవు
రంతు మకర్తు మస్రంకార మను తుమున్ ణములంతములగు శబ్దములు గూడ
వపిచ నహీవతు లనునవ్యయపదము లొనర విటులఁ దెనుంగునకు మఱియుఁ
జేయఁదగినదినా నీయఁదగినదినా నమరు తవ్యప్రత్యయార్థము లయి

యవల శతృప్రత్యయార్థముగలపేళ్లు వర్తమానార్థాన వఱలు వినుఁడి
మెలనాఁగ వీణవాయించుచుఘనులఁ బిల్చుచు మెచ్చుచుఁ గనుంగొనుచు ననని‌ఁకఁ
జెలి నాథుఁ బిల్వవచ్చె ననఁ బిల్వ ననుశబ్దము తుమున్నంతమై యమరు నింక
దనుజుతమ్ముని శాశ్వతముగ నిల్పెను రాముఁ డనఁగ శాశ్వతముగ ననుపదము క్రి
యావిశేషణమయి యలరును మఱి విధేయవిశేషణము తెల్పెద వినుఁడు పయి
రాములఁడు సుగుణాభిరాముం డనుచు విశేష్యము ముందుఁగాఁ జెప్పి యలవిశేష
ణము పైని నిట్టుల నమరింపఁగా విధేయవిశేషణం బనఁగ వఱలు నిఁక
నావల క్త్వాప్రత్యయార్థపదాల్ వినుం డాసించి పిలిపించి యాడి యలిగి
చేసి చూచి వరించి డాసి నా నివి యెల్ల క్త్వాప్రత్యయార్థమై తనరు మఱియుఁ
బ్రణుతించి విరచించి పరిభవించి యన ల్యప్ప్రత్యయార్థములయి పరఁగు నింకఁ
బడెఁ బఱిచెను బెట్టెఁ బా టనుశబ్దముల్ సంస్కృతపదముపై సంఘటింపఁ
జనును సంకటపడె సంతోషపఱిచెను బాధపెట్టెను దుఃఖపాటు సడలె
ననఁ బ్రియమును భయము ననునుడుల్ రెండుసున్నతోఁగూడిమెచ్చుగఁ బ్రియంప
డె భయంపడె ననఁ బాటిలు నివ్విధమ్మునఁ గొదవపదములు పేర్కొనఁదగ దిఁకఁ
గనుఁగొనఁ గనిన వినిన యనియెడి పలుకులకెల్ల నెఱిఁగింతుఁ గుఱుచమీఁది
యినపదంబు మొదలి యిత్వంబు చెడి పొల్లయై వాఁ డనుటకు నాఁ డనుచుఁగూర్చి
పలుకసా నెటులనఁ దెలియుఁ డిదియె కనినాఁ డనఁ దగదు కన్నాఁ డనంగ
విన్నాఁడనంగను వెలయు నిట్టివి జడ్డలై యున్న వాఁడన నమరుచుండుఁ
గన్నవాఁ డనఁగను విన్నవాఁ డనఁగ నీవగలను జెప్పఁగావలయు నాతఁ
డట్టివాఁ డిట్టువాఁ డెట్టివాఁ డౌట కొ నట్టేఁడు నిట్టేఁడు నెట్టెఁ డనఁగఁ
బరఁగు నింకఁ గృదంతభావార్థరీతులు తెలుఁగునఁ గొన్నింటిఁ దెలుపుదుఁ దగఁ
దలఁపు వలపు చూపు సొల పనుశబ్దము లుప్రత్యయాంతత నొప్పు చుండు
తలఁకుడు తిరుగుడు నలుకుడు పొడుగుడు నన నుడుప్రత్యయమై చెలంగుఁ
దెలియుట కలఁచుట తలఁచుట యనెడిపదమ్ము లుటప్రత్యయమ్మయితగు
రహి తోఁపడము కొసరడము కోరడమన నలయడముప్రత్యయ మగుచుఁ జనుఁ
గన్నెఱికము రాయమన్నెఱికము కడుఁ బెద్దఱికము నిజుపేదఱికము
పెఱరాచఱికము కమ్మఱికము ననుపేరు లివి ఱికప్రత్యయ మవుచుఁ దనరుఁ
గోఁత వ్రాఁతయుఁ జేఁత మ్రోఁత యనునుడులు తప్రత్యయమ్మయి తగుఁ నలయిక
పొందిక యచ్చిక పోలిక కోరిక యనఁగ నికప్రత్యయ మయి తనరుఁ

గనుకలి వినుకలి యనఁ గలిప్రత్యయాఖ్య నెసఁగుచుండును వినికి యునికి
యనఁగ నికిప్రత్యయాంతత తగు నింకఁ గలుగుట యనుటకుఁ దెలియఁబఱుతు
బలిమి మాలిమి కూర్మి కలిమి పోఁడిమి తాల్మి యన నిమిప్రత్యయమై తనర్పఁ
దలఁప నభావార్థముల నమిప్రత్యయములు వచ్చి తగు శబ్దములను గొన్ని
తెలిపెద సంజ్ఞగాఁ దలఁపమి, చేయమి, వినమి, కనమి యన వెలయు నింక,
కిప్రత్యయ మగు దుక్కియన నొక్కట లోభితనము పెద్దతనంబు చెనఁటితనము
నెఱతనమును గ్రామణితనము పందతన మనఁ దనప్రత్యయమయి తనరు
నలుగుట కలుకన, నిలక మునుక పోక యాఁకన కప్రత్యయ మగుచుఁ బొలు
పొందును నిలుకడ పోకడ యనఁ గడప్రత్యయం బగును విఱుగడ పన్ను
గడ తేపుగడ దిద్దుగడ యనంగను గడప్రత్యయ మగుచుఁ గన్పట్టు నింకఁ
గనుటకుఁ గంటయు వినుటకు వింటయుఁ దినుటకుఁ దింటయుఁ దెగి కొనుటకుఁ
గొంటయు ననుటకు నంటయు నన నుటప్రత్యయంబులు వచ్చి పరఁగు నవలఁ
దలఁపఁ బునలకుఁ జుటలు వచ్చి ప్రోపునకుం బ్రోచుటయనంగఁ గొఱలుచుండు
నింపు నిం చనియెడి యిట్టిపల్కులమీఁద నొక్కొకయెడ నుట లుండెనేని
అదియెల్ల భావార్థపదము లనుచుఁ దెనుంగునఁ దగుఁ గోపింపు టనఁగ మఱియుఁ
గోపించుట యనంగఁ గాపింపుట యనంగఁ గాపించు టనఁగఁ జొక్కమగు నింక
రాగిల్లు విలసిల్లు రంజిల్లు ననుచోట భావార్థమున నుటప్రత్యయ మయి
రాగిల్లుట యనంగ రంజిల్లు టన విలసిల్లుట యనఁగను జెల్లు నవల
నేర్పుచే నింకఁ గొన్ని విశేషములు లెస్స దెలిపెదఁ గవులెల్లఁ దెలిసికొనుఁడు
కాకుసంబోధనకర్మధారయముల నవ్యయాల నచేతనముపయినిఁ బ్ర
థమలపయి కచటతపలకు గసడదవలు వికల్పమ్ముగ వచ్చు నవల
లలి నుదంతక్రియలపయి కచటతపల్ గసడదవ లగు వికల్పమునను
మొకమోట మిటు సెల్లునె కనంగ నృహరి, యాఁనె గపటపువగలు జగదగణ్య
నీచెప్పిననుడి శౌరీ చాలు బుధులకు నీసేసినదియె కృష్ణా సమువఁగ
నుపకృతిసేయనై నపురాణవిగ్రహ విబుధులుపొగడ మీఱుబరమాత్మ (?)
నుతియింతు హరివిగాన తమి మనుపు దేవనది నీకు సుతయు గానఁ దగెశార్ఙ్గి
యననొప్పు నికఁ దొల్లిఘనులు చెప్పినప్రయోగములు వీనికిఁ దెల్పు దమరవినుఁడు
ప్రబలు నుద్యోగపర్వమునఁ గాకువున కాదేశంబురానిది తెలిపెద నిదె
యవల "నీచెప్పిన" యనెడికందమ్మున నేచక్కఁ గనువాఁడనే యనఁ దగె

కర్ణపర్వమున వికల్పముచేత సంబోధన కాదేశము రహి రాక
తనరును "మాతండ్రి" యనెడుకందమున "నికృష్టా తునిమె" దని యెసఁగె మఱియు
వరుస నుద్యోగపర్వమున నాదేశ మవ్యయపదమ్ముపయి రాకయె తగుటకు
"ధృతరాష్ట్రుఁ" డనెడి మత్తేభను "గానతగం బొందె" ననుచు నీగతి చెలఁగు
నవ్విరాటమ్ములో నాదేశ మది యచేతనపుద్వితీయకుఁ దనరు వినుఁడు
మఱి "భవదాజ్ఞ" యన్మత్తేభఁ 'జిక్కువడంజేయదె' యటంచు రంజిలు నీకఁ
గర్ణపర్వమున నొక్కట "నృపుండునుభీష్ముఁ" డనెడిచంపకమాలికందు 'మత్స్య
నాథుపసులఁబట్టెనా' యనుషష్ఠ్యర్థమునను జత్త్వమురాక తనరు నవల
మును కర్మధారయమునకు నాదేశ మచేతనమునకు వచ్చినది యిటులఁ
'డెగి'యనుడాన 'నొండుగడకుఁబోవకుం' డని కర్ణపర్వమందునఁ దనర్చెఁ
గడు విరాటమున నాకర్మధారయమున నాదేశ మొకచోట లే దనుటకు
"నకుటిలుం" డనెడి చంపకమాలికను 'గుంతి ముద్దుసేయుకొడుక' న్బొలిచె నవలఁ
దనర నచేతనమునకు నాదేశగు రానియందునకు విరాటమునఁ దృ
తీయార్థమునను వర్తిల్లుచునుండెను "నాపతిగంధర్వుచేపడి" యనఁ
బరఁగ నచేతన ప్రథమ కాదేశంబు రానిది మనుచరిత్రను గణింప
"నీచనుదోయి" యనియెడి యుత్పలమాలికను 'వయఃశ్రీచన' నని చెలంగె
రహిగ నచేతన ప్రథమ కాదేశ మొప్పనిది కవులషష్ఠమున "నుచితమె
దీనిమే" ననెడిపద్దెముతుద "నలపుష్పదామకంబుచెలికిదాపె" ననుచుఁ
దీరమ్యొ నింక ద్వితీయ కాదేశంబు వచ్చుట కుద్యోగపర్వమందు
"నావిభురాజ్యపుశ్రీవాలి" యనఁబొల్చె వెలయుహరిశ్చంద్రనల చరిత్ర
యందచేతనముల నాదేశ మాకర్మధారయార్థంబునఁ దగె నిదె "పలు
పగతురగము" లని పలుకుటకుఁ "బలువగతురగము" లనిపల్కఁబడె శ్లేష
నలరు హరిశ్చంద్రనలకథ నింక నాంతపదము మీఁద జత్త్వమ్ము రాక
సత్త్వంబు వచ్చిన జాడఁ జూడుఁ డిదె 'సారంగాహితమను సంపెం'గనఁ దగె
'నతనుబలం'బనునట్టి కందమునందు నింకఁ గొన్ని తెఱంగు లేర్పరింతుఁ
దొలుత హరిశ్చంద్రనలచరిత్రను మూర్తి 'తరలక' యనెడికందంబునందు
దరియించు చనెడినాంతపదముమీఁది 'బల్వల' యనుబమున జత్త్వంబువచ్చి
యఱసున్న లేకయె యలరె శ్లేష నవల వెలయంగఁ దత్తథ వెండి మిగుల
'మర్యాద' యనుగీతి మఱియటు జత్త్వ మలరి సున్న లేక కుల యనుకుత్వ

మునకు గుత్వమ్ము వచ్చును శ్లేష దాన రాజుల్ లసద్ధృతిని రాజుల్లసదురు
ధృతినని శ్లేషగఁ 'జతురబ్ధి'యనెడు మత్తేభ సంధి తగఁ బొందించె నింక
నుభయసత్త్వనిమిత్తుఁ డుద్యోగమునఁ 'గల్పకంబు గరమువేడ్కగ' నని చంప
కమునఁ బ్రాసంబు గకారంబుగాఁ జెప్పె 'సౌరకర' మనుకకారమునకు
జశ్త్వంబు వచ్చి యచ్చట సున్న లేకుండ "ధృతరాష్ట్రుఁ" డనెడి మత్తేభమందు
'వేగ తెగంబాఱి' నాఁగ నిచ్చోటను గలుగుజశ్త్వమ్ము వికల్పతఁ దగు
మొనసి యుద్యోగమ్మునను "జగమ్ములనెల్లె"డనెడిచంపకమాలికను గకార
మగుటసమునను 'నెంతగుమతులైన' నంచును జశ్త్వముకుకారమున నిడె మఱి
వినుఁ డచేతనపదమ్మునకు ద్వితీయార్థమునఁ దగునాదేశము గలిగినది
శాకుంతలమ్మున శార్దూల 'నావాలుఁగనుదోయి' యనుపద్యమునను బ్రాస
మునను 'యాహావుట్టగనుపింపదే యిక్షు ధన్వు'నకని యిట్లు దనరె మఱియు
"ఒకనిమిష"మనుచంపకమాలికందు 'పొమ్మొకవని' విధ్యర్థమునఁ జెలంగుఁ
జేతనపదమున కాతఱి జశ్త్వ మెడలి యుద్ధకాండమందులఁ దలిర్చె
వెలయురాఘవపాండవీయమున నచేతనద్వితీయ ప్రథమ నడచుపట్ల
దాని కాదేశంబు రానివిధమునకుఁ జెప్పెదను 'దదంఘ్రిచేర్పు' మనుచుఁ
దనరు నీలాగునఁ దత్త్వావ్యమున మఱి ప్రథమార్థచేతనపదమునందు
జశ్త్వంబురాక పొసంగునందుకు గణింప 'సమదాటోపారి పంక్తిరథుఁ' డ
టంచు 'నాపట్టణ' మనుకందమునఁ బొల్చె 'నగరిపురమతల్లి'నా 'వెలయున
ఖిలభువనము' లనునలగీతమున నచేతనమునకుఁ బ్రథమార్థమయిన యెడ
రహిగ నాదేశంబు రాకుండె మఱి యచేతనమున కాకర్మధారయమునఁ
బ్రబలు నాదేశంబురాక కన్పట్టెను "బుడమితేఁడీరీతిఁగడఁ"గి యనెడి
తల్సీసమందునఁ "దనరుచొక్కపురాణమునిదంపతు"లటంచుఁ దనరుదాన
'నన్నగరంబున' ననుచోటఁ బ్రథమమై కరముజశ్త్వముగాంచి గరమనఁ దగె
దెలియ నలరు'ద్రోవదివరలీల'యనుచోఁ గ్రియపయినుడి జశ్త్వమయి తగె మఱి
సరసపుమాటలఁ జంద్రమౌళికవి రచనఘటించిన హరిశ్చంద్రకథను
ధోరణి గ "నకటాచేరెఁడునేలకు" ననెడిమత్తేభ నాలవపదమున
'రాజుకుమాఁడ' ప్రాజిల్లెఁ జేతనమగుపదమునకు షష్ఠ్యర్థమునను
రహిగ నాదేశంబు రాక యీకృతులఁ గృతులందుఁ జెల్లు నొక్కెడలఁ గనుక
యెచట నేయర్థమందె ట్టుండె నటులె రచియింపఁగావలె రసికుల కిఁకఁ

బదము మొదల గిత్వ మొదవి గీములు గిండు లనుచు నుండని యెడఁ దెనుఁగుఁగబ్బ
ముల నొక్కయెడఁ బలుకులు జంటగాఁ గూర్చి నుడువుచో రెండవనుడుగు మొదలి
వ్రాయికి గిత్వంబు వచ్చి పులి గిలి నా నిల్లు గిల్లన నిట్టు లెసఁగు నింక
నక్కరములు గొన్ని యమరంగఁ బల్కుచోట గకారము వకార మగుచు నొప్పు
నురుగు నురువు నాఁగ ను మఱి తెల్గున ద్విరుక్తులు వింద్రు మినమిన తళతళ యన
వహా నింకఁ దద్భవపదములౌ సచజలు తలకట్ల నమరు నెత్వములు పొసఁగ
వ్రాక్కసెజ్జపదంబు ద్రక్క సానాసము సాదు సంబర మనఁ జందు చాయ
చక్కరమన జాము జడ జలంగ యన నీజాడలు గానట్టి సచజలెల్ల
నెత్వమ్ము లౌనవి యెఱఁగింతు సెక సేస చెఱకు చెలువ జెట్టి జెట్ట్రి యనఁగఁ
గనఁగ నావలఁ దెనుంగున ణకారమ్ములు తెలిపెదఁ గొన్నింటిఁ దెలియఁ డిటులఁ
బణఁతి యురువణించి వణఁకి యణఁకువ నాఁగణఁకయణఁగు జాణ మణిఁగియనఁగఁ
బోణిమి, మణుఁగు, పూఁబోణి, పణ్యారము, పుణించి, బెణఁకెనాఁబరఁగువరుసఁ
గాఁ బదునాల్గు నీకరణి పేళ్లెందులే వివి డకారమ్ములై యెసఁగు నొకటఁ
బడఁతి, యురువడించి, వడఁకి, యడఁకువనాఁ, గడఁక, యడఁగి, జాడ*ముడిఁగి నాఁగ
నింక శకారమ్ము లెఱఁగింతు శెబాసనునుడి యెత్త్వాత్వతఁ దనరు వినుఁడి
శింగాణి శిరి శేలు శీవిరి శేమంతి శేకరించెను శేరు శీదరంబు
శిరి శింగణావత్తి శిరిమిడితరటు శిరాజి శేమంబు శేరబడు లనఁగ
శాబాసనఁగ నిట్టిశబ్దముల్పదునాల్గు †తెలుఁగునను శకారములగు నవల
మొదలను నడుమను దుది శకారము లున్న సంస్కృతశబ్దా లెసంగుఁ గొన్ని
శాలాశిఫా శేషశమశంఖశుభశుక్రశీతశిలాశుచిశివ లనంగ
శలశక్రశమిశీలశర్మశంపా శ్వేతశయశాలిశరశర్వశౌరు లనఁగ
శ్యామాశిఖాశిఖిశ్లాఘాశిరశ్శితశాబశయ్యాశ్లక్ష్ణశక్తు లనఁగ
శిక్యశక్యశ్లిష్టశిష్టశుభ్రశ్రోత్రశుక్లశఃఖశ్రవఃశ్రుతు లనంగ
శ్రద్ధాశ్లథాశచీశ్యేనశంకాశంకుశార్ఙ్గిశిశుశ్మశ్రుశంభు లనఁగ
శూలిశోణశ్రావ్యశుద్ధిశూకశ్లేషశీఘ్రశాణాశ్రితశ్రీ లనంగ
శాంతశుక్తిశయనశరణశబలశపథశమనశకలశతఘ్ను లనఁగ

---

* జాణయను నర్థమున నిది జాడయని యగపడలేదు.

† శింగాణి మొదలు పదునాల్గుశబ్దములును తెనుఁగున శకారము లని కలదు. ఇప్పుడు సకారముగా వాడఁబడుచున్నవి.

శంకర శేముషీ శైవాలశాలూర శేఖరశర్కరాశిఖరము లన
నాశర కేశవకౌశికదాశార్హ పేశలకౌశలపిశితము లన
దశమాశనమశకక్రశిమదశార్ణాభ్రశిమనిశీథలశునశిశిరము లన
నశ్రాంతసంశయవిశ్రామకుశలప్రశస్తవిశేషవిశాలము లన
నీశానదేశికవేశంతనాశకకశ్మలకూశ్మాండకశ్యపు లన
నాశ్చర్యనిశ్చయపాశ్చాత్యపశ్చిమశశకకృశానువిశదము లనఁగ
నైశ్వర్యవిశ్వాసశాశ్వతదశనవిశిష్టకిశోరనిశితము లనఁగ
నాశుగోశీరశుగాశంసువిశిఖవిశాఖకశేరునిశాంతము లన
వశవశావేశ్యాంశువంశదంశీరాశికాశకాశీకోశదేశము లన
బాలిశకర్కశాపభ్రంశసదృశాపదేశాశ్రయాశప్రదేశము లన
దాశకశాప్రాంశువేశదిశాపాశకుశనిరాశాదశాకోశము లనఁ
గీశపేశిప్రశ్నలేశాశువేశ్మాశ్మదృశ్యవాంశీపాంశువైశస్య లనఁగ
నాదేశకులిశపలాశనివేశసదేశప్రకాశనిస్త్రింశము లన
నిఁక సకారమ్ముల నెసఁగును గొన్ని శబ్దమ్ములు దాససంత్రాసచమస
సీమాతసీతులసీప్రసూతిస్వసాలసితవిహాయసోల్లసకిలాస
రాసలాసవికాసనాసరవాసరఘూసరకేసరకాసరబిస
సితనాసికాసేకసిక్తబృసీస్మేరభసలవైసారిణప్రసవసస్య
పనసమాంసలహంసభసితసీతాసుతవిస్మయస్మయసీధుఘస్మరసుమ
వసనసునాసీరవాసవసిష్ఠాసివాసనాభ్యాసవిలాసము లనఁ 900
డెనుఁగునను ఱకారమునకు ద్విత్వముగల్గు పేరులు తగుఁ గొన్ని పిఱ్ఱ లెఱ్ఱి
లఱ్ఱులు వెఱ్ఱులు కొఱ్ఱలు తొఱ్ఱలు బఱ్ఱెలు జెఱ్ఱులు గుఱ్ఱము లన
జిఱ్ఱులు జఱ్ఱులు కుఱ్ఱలు మొఱ్ఱలు కఱ్ఱలు కుఱ్ఱులు మఱ్ఱు లనఁగ
సఱ్ఱావు లిఱ్ఱులు పుఱ్ఱెలు ముఱ్ఱుఁబాల్ గొఱ్ఱెలు తొఱ్ఱులు కఱ్ఱి నాఁగ
వహిమీఱ నింకఁ గవర్గద్వితీయఖకారము లీపయిఁ గలుగుపేళ్ళు
పుంఖానుపుంఖవిశృంఖలాఖ్యాసంఖరింఖదసంఖ్యాకశృంఖల లన
దార్ఖంజనఖురళీనార్ఖాదలేఖకసర్ఖేలనవిశిఖమూర్ఖు లనఁగ
సఖవిశిఖాశిలీముఖసుఖరవిశాఖఖండదుఃఖనఖతుక్ఖారము లనఁ
క్రౌంఖచ్ఛిలీముఖకంఖాణముఖఖగఖరఖురఖండాఖుఖడ్గము లన
ఖలఖేదఖన్యులూఖలమేఖలాఖగఖాతఖలీనాతిఖట్వము లన

శేఖరవై శాఖశిఖరసఖశిఖిశిఖిఖండకశతమఖము లనఁగ
ఖాదిరాఖేటకఖర్జూఖసూచిప్రముఖఖచితఖలపూనఖరము లన
తో నింక వర్గచతుర్థఘకారము లైతగు నీపయి నాహ్వయములు
ఘంటాఘనాఘనఘ్రాణఘాతుకఘనఘీంకారఘృణిఘోరఘృష్టు లనఁగ
నోఘాఘుఘుర్మనిదాఘలంఘనమాఘలఘిమజంఘాలార్ఘ విఘటిక లన
నిర్ఘాతసంఘాతదీర్ఘ జంఘామోఘసరఘామఘవమఘిపరిఘము లన
ద్రాఘిష్ఠఘూర్ణితశ్లాఘాప్రఘోషౌఘజఘనప్రఘణమేఘజాంఘిక లన
రాఘవఘస్మరలాఘవానఘపరిఘా *మాఘ్య ఘోణీశఘాసము లన
అర్ఘ్యనిరాఘాటదైర్ఘ్యదార్వాఘాటఘటనాఘటాసంఘటము లనఁగ
ఘోటకఘంటికాఘోణఘుమంఘుమోద్ఘాటనరఘుఘుణాఘుణ లనంగఁ
దెలియంగ వర్గద్వితీయథకారము లై రహిఁబొల్చుఁ బై పేరు లింకఁ
బార్థివమన్మథపార్థివావితథార్థి పృథురాట్ప్రమాథిసత్పథ లనంగఁ
దైర్థికాతిథ్యర్థపార్థపృథుప్రథామంథానమంథరగ్రంథము లనఁ
బ్రీథప్రథమనాథగాథావ్యథాకుథాశ్వత్థామ మిథునకపిత్థము లన
గథ్యామనోరథగ్రంథిచైత్రరథోత్థపాథఃప్రథనరథప్రోథము లనఁ
మిథ్యాపథికతథ్యపథ్యపాంథసమర్థతీర్థనిశీథచతుర్థ లనఁగఁ
బ్రార్థనాసర్వథాపార్థయథాతథాతిథివికత్థననిశీథిను లనంగ
యూథకంథాక్రోథిపీథీవమథుయూథిపథివరూథిమథప్రమథు లనంగ
నశ్వత్థపృథివికాయస్థావయస్థనుస్థసమిదిత్థంభూతసార్థము లన
నసిరస్థేమసిథిస్థగిథస్థలసకిస్థుస్థవిరాతిథికము లనఁ
బ్రస్థానసంస్థావ్యవస్థామహాస్థాకరస్థసిక్థమిథిలాప్రస్థము లన
వరుసగా నింక మీఁద వర్గచతుర్థధకారము లదనరును గోరువగను
గంధబంధురసింధుసైంధవసింధురరాధామధురిపువిరాధు లనఁగఁ
గంధరాంధదివాంధగంధబాంధవబాధుసంధానుసంధానసంధు లనఁగ
నంధకపరిపంధిదంధనాద్ధావిధాధూసరశ్రద్ధాతిధూర్తు లనఁగ
యుద్ధసన్నద్ధనిరుద్ధబద్ధాసిద్ధవిద్ధానిరుద్ధప్రసిద్ధు లనఁగఁ
బద్ధతిగోధాసముద్ధతాయుధసుధాపీవధామోధనవిధము లనఁగ
బుద్ధసమిద్ధసమృద్ధకదధ్వాధ్వధైనుకాబధ్నత్ప్రిధానము లన

* పరిఖ యని కవర్గద్వితీయముగా నుండవలయును.

1. సమిత్ = కాష్ఠము. ఇది తవర్గ ద్వితీయాంతము కాదు.

ధైర్యాభిధానమాధుర్యధూర్ఘాతధృతిపిధానధ్వస్తధృతము లనఁగ
ముగ్ధముగ్ధస్నిగ్ధదిగ్ధసమాధిధురంధరాంధోధ్వాంతకంధు లనఁగ
విధువిధుధ్వాంతఘాతివిధివిధురవ్యాధియోధైధమాననిరోధము లన
బంధూకసంబంధగంధకసంధ్యవధిప్రతిషేధకధిషణు లనఁగ
వింధ్యాద్రిసౌగంధ్యసంధ్యానర్తిరక్తసంధ్యకసంధ్యాత్యవంధ్యము లన
నిర్ధారణార్ధాంగమర్ధరమర్ధర్తవార్ధకస్పర్ధాళుగీర్ధవు లన
వార్ధక్యగీతార్ధమూర్ధన్యవర్ధకివర్ధితాయోధ్యారివర్ధకు లన
వార్ధశ్రవోవార్ధిమూర్ధగోవర్ధనహార్ధుషికాంతర్ధినిర్ధను లన
ధ్రువధునివ్యాధోపిధుంతుదాంతర్ధానశోధనధృతిధూపసౌధము లన
దోగ్ధ్రుధాయ్యాస్నిగ్ధదోగ్ధ్రివధూధవశ్రద్ధాప్రబుద్ధప్రవృద్ధు లనఁగ
స్తబ్ధరోమవిలబ్ధలుబ్ధకప్రారబ్ధలబ్ధాబిలబ్ధిసంలుబ్ధు లనఁగ
గృధ్రమహీధ్రారిరోధ్రసధ్రీచీనరంధ్రనీరంధ్రపురంధ్రు లనఁగ
నింధనసింధుజలంధరసంబాధవధ్రిసైరంధ్ర్యాంధ్రవంధ్య లనఁగ
బుఘ్నవర్ధ్రుఘ్నధీబ్రధ్నబుధ్నమధురాదధిశతధాసీధునిధు లనంగ
ధూమధావనసాధుధామధర్మధిషణామాధవాభిధమధుమాధవు లన
బోధమేధోపాధిసాధారణవిధాతృమధురమధూళికామధువు లనఁగ
నాధ్మాతవేధోధిసిధ్మలభూధరదేధ్మీయమానసుధేధ్మ లనఁగ
మేధ్యమధ్యధ్యానసాధ్యవధ్యారాధ్యమధ్యమాధ్యాహారబాధ్యము లన
ధారణాధోరణధోరణీధారాళధారాధురీణధూర్ధరు లనఁగ
నధరాధరాధోక్షబుధవధూధానుష్కధూర్వహధారేయ ధుర్య లనఁగ
సాధకనిషధప్రసాధనసుగ్ధనుర్ ధారణీవారిధిధరణు లనఁగ
నిధువనధ్వజనీపరిధిబధిరీధ్వజారాధనద్వైధశరధు లనంగ
మాగధసాన్నిధ్యగాధప్రణిధిసముత్సేధావరోధనిషేధము లన
గాధేయవిధిపరివ్యాధమహాషధశపధ[1] రాధేయవిశ్లధము లనఁగ
ధన్యధూర్జటివిరోధకృదనురాధాకబాధానుబంధిప్రబంధము లనఁ
బరిధావిసిద్ధార్ధి బహుధాన్యసుధిరోద్గారిసాధారణధాతువు లనఁ
గ విరోధినిధనధాతువసుధాధ్యైతవ్యధర్మధర్మాధానధర లన నీక
సౌవిదల్లుఁ డనంగ దౌవారికుఁ డనంగ సౌవీరనృపతినా యావన మన

1. శపథ=ద్వితీయాంతము.

వెలయు సంస్కృతమున ద్విత్వంబు లేని మధ్యవకారనామంబు లవని నింకఁ
గనఁ దెనుంగునను వకారములకు ద్విత్వములు గల్గి కొన్ని పేరులు చెలంగు
అవ్వ కవ్వము చివ్వ క్రొవ్వు బువ్వము గవ్వ నివ్వటి ల్మవ్వము గువ్వ లనఁగ
బువ్వు జువ్వలు నవ్వు నెవ్వగ నువ్విళు లవ్వ జువ్వులు మువ్వ లనఁగ నింకఁ
గ్రయ్యసాన్నాయ్యనికాయ్యధాయ్యాత్మయ్యజయ్యసాహాయ్యసంచాయ్యపాయ్య
శయ్యాదిశబ్దాలఁ గియ్యవళ్లు దనర్చు నీకియవళ్లు రా కెసఁగునట్టి
పదములు తగు నింక వైయాసికార్తియహైయంగవీనవైయాయికు లన
వైయాత్యమనఁగను వైయాకరణులు నైయగ్రోధములు ద్వితీయలు నన రమ
ణీయతదీయత్వదీయమదీయాస్మదీయులు నా యుష్మదీయు లనఁగఁ
గమనీయతపనీయగణనీయవంధ్యఘటీయు లనఁగ భవదీయు లనఁగ
నింకమీఁద మకారసంకలితహకారములు కొన్ని దనరారుఁ దెలివిడిగను
గనుఁడు జిహ్మజిహ్మగబ్రహ్మజిహ్మగబ్రాహ్మణు లనఁ బరబ్రహ్మ మనఁగ
నింక రంహహోంహప్రబృంహణసంహితాసంహతిసంహారసింహాసంహ
ననము లన్శబ్దముల్ కనఁగ ననుస్వారయుతహకారమ్మలై యొప్పు నిటులు
నింకమీఁద హకారసంకలితవకారము లగుచుఁ గొన్ని రాజిలుచు నుండుఁ
బ్రహ్వాగహ్వరకహ్వవిహ్వలాహ్వనాహ్వబహ్వశిబహ్విష్ఠజిహ్వ లనఁగ
గుహ్యసమాహ్యదందహ్యమానగ్రాహ్యకైతిహ్య లనఁగ వాహ్యాళి యనఁగ
సహ్యజాబాహ్యాపవాహ్యగుహ్యకసహ్యవాహ్య లేహ్యము లన వఱలుపదము
లన్నియు నిర్బంధులై కియ్యవళ్లతోఁ గూడుకయుండు నీజాడ నింక
నిర్ణయస్వర్ణదీమర్ణీతిగీర్ణాధులనుశబ్దములముందుఁ ద్రినయన మను
శబ్దమునందు నెసఁగు ద్వితీయనకారములకు ణకారము గలుగ దటుల
నల్లయాచార్యాని యనుశబ్దమునకు లే కర్ణవర్ణాదుల్ ణకారము లేక
ద్రుహిణవ్రతధ్రువద్రుపదత్రుటీప్రమభ్రూభ్రుకుంసస్రుతిస్రుక్స్రవములు
క్రూరవిశ్రుతశతద్రుకుద్ధశత్రుకభ్రూభ్రూణములు కొమ్ముతోడిక్రార
లింక వట్రువసుడి పొంకమౌ శబ్దాల పేరులు తగుఁ గొన్ని భృంగశృంగ
కృపకృషికృతిభృతినృపసృణిపృథువృత్తిధృతిమృషాదృఢభృగుపృథులవృజిన
విసృమరాసృక్సృతిఘుసృణమసృణగృహకృత్తిప్రసృతిదృప్తనృద్ధితృప్త
వృక్షావృషభపరివృఢకృత్స్నమృద్ఘృతగృధ్నుకృంతనబృసీతృణసృగాల
దృగ్దృష్టిఘృణిఘృష్టికృశవాకుమృగవృష్టితృష్ణాదృషత్పృష్ఠతృష్ణ లనఁగ

నీకమీఁదఁ దెనుఁగునఁ బృథివి యన్నేరొంటఁ గాక కడమ కొమ్ముక్రార లగును గాన నీద్వివిధముల్ కవులు ప్రాసస్థలుల్ తెలిసి పద్యంబుల నిలుప మిగుల నిటుల వెలయుచునుండునౌ నెల్లకృతులఁ, జగతినాచంద్రతారార్కమగుచునిదియు న్ప్రాయఁ జదివిన వినిన నెవ్వారి కైన, విభవములు గల్గు నీకృప వేంకటేశ.

పంచచామరము. ఘనాఘనాతికాంతికాంతకాంచనాక్షశాసనా
జనాసశాక్షనాచనాక్షశాసనాజపాలకా
ఘనాఘనావనాఘనాఘకాలపాకనాశనా
ఘనాఘనాశనాకపారిఖండనారమాధవా.

—: ఇది త్రిశూలబంధము :—

ఘ		తి		లకా, ఘనాఘనావ
నా	తి	కాం	చనాక్షశాసనా, జపా	రిఖండనారమాధవా.
ఘ		త		కనాశనా, ఘనా

ఈపద్యమునకర్థము:—ఘనాఘనాతికాంతికాంత- ఘనాఘన=మేఘుని యొక్క, అతికాంతి=అతిశయమైన కాంతివంటి కాంతిచేతను, కాంతా=ఒప్పెడివాఁడా! కాంచనాక్షశాసనా-కాంచనాక్ష=హిరణ్యాక్షునికి, శాసనా=శిక్షకుఁడైన వాఁడా! జనాసశాక్ష- జన=జనులవిషయమై, అ=అంతటను, సశ=కాంతితోఁ గూడినటువంటి, అక్ష=కన్నులుగలవాఁడా! నాచనాక్షశాసనాజపాలకా- నా=జ్ఞానప్రధానమైనటువంటి, చ=చంద్రునికిని, న=వినాయకునికిని, అక్షశాసన=జితేంద్రియులకును, అజ=బ్రహ్మకును, పాలకా=పాలకుఁడైనవాఁడా! ఘనాఘనావనా=గజరక్షకుఁడా; ఘనాఘకాల- ఘన=ఘనమైన, అఘ=పాపమునకు, కాల=అంతకుఁడా! పాకనాశనాఘనాఘనాశ- పాక=చిన్నవాండ్రను, నాశనా=కొట్టుటకు, అ=హేతువైన, ఘనాఘన=ఘాతుకులను, అశ=హరించువాఁడా! నాకపారిఖండనా- నాకపారి=రాక్షసులను, ఖండనా=ఖండించెడివాఁడా! రమాధవా=ఓలక్ష్మీధవుఁడా!

ఇందులకు నానార్థరత్నమాలికానిఘంటుప్రయోగములు.
సః-శ్లో. స్యుమ్ఘాఘ తే. వ్యాఘ్రా దేహే కాంతే తు సాస్త్రియామ్.
చోస్తుచుష్పే స్వరే చాపే[1] చకోరే చంద్రమస్యపి.

1. చాపే- అనుటకు చోరే అని కలదు.

శాస్త్రీయాం దేవపూజాయాం శక్తౌ శోభావరేణ్యయోః కంపేవిత్తే భారే యుగాగ్రయోః.
హేరంబే నః పుమాన్ నాస్త్రీ నాభా(సం)సుజ్ఞానవాద్యయోః.
అకారో బ్రహ్మవిష్ణ్వీశకమఠేష్వంగణేరణే
గౌరవేన్తఃపురేహేతౌ భూషణేంఘ్రౌవృమేబ్జయోః.
శక్రఘాతుకమత్తేభవర్షుకాబ్దఘనాఘనాః. (ఘనాఘనస్త్వ న్దే), వర్షుకమేఘేఘాతుకమత్తేభే) అని ముద్రితప్రతి.

గద్యము. ఇది శ్రీమత్పెరుంబూదూరియతిరాజాచార్యవర్యకరుణాకటాక్షసంప్రాప్తాంధ్రకవితాసామ్రాజ్యధురంధర నీతియుగంధర నందవరకులకలశజలధిపూర్ణిమాచంద్ర సత్యహరిశ్చంద్ర వాసిష్ఠగోత్ర ప్రశస్తాశ్వలాయనసూత్ర కార్యఖడ్గప్రవీణ కామినీజనపంచబాణ కర్ణాటతుండీరచోళపాండ్యమండలప్రముఖాఖిలమహీమండలాఖండలదత్తమత్తసింధురసైంధవాందోళికాచి రత్నరత్నకాంచనాంబరాదివస్తుప్రశస్తమందిర నిరంతరవసదిందిర సకలకళావిచక్షణ నిఖిలశుభలక్షణలక్షణకవి వేంకటపత్యమాత్యాభిధానాస్మద్వరవిరచితంబును మంగమాంబాసమేతగణపవరాప్పయమంత్రిమణివిఖ్యాతమజ్జనకరూపాలమేల్లంగాసనాథతిరువేంగళనాథాంకితంబును నగు సర్వలక్షణశిరోమణి యను మహాకావ్యంబునందలియాంధ్రకౌముదియందు నాంధ్రోద్భవకారణంబును బంచవిధాంధ్రభాషాస్వరూపంబును సంజ్ఞాప్రకరణంబును నజంతసంధినిరూపణంబును హలంతసంధిప్రచారంబును విభక్తినిర్ణయంబును నవ్యయపద్ధతియును స్త్రీప్రత్యయకథనంబును కారకగ్రథనంబును సమాసభేదంబును తద్ధితపదనిష్పత్తియు సుప్తిజంతవాచకవిన్యాసంబును గృదంతప్రత్యయరీతిభావార్థప్రతిపాదనంబును వికల్పజశ్త్వాదేశవిధంబును సామాన్యవిశేషసూచకంబును శకారసకారభేదనిశ్చయంబును ఖఘధథవర్ణసరణియును వకారయకారద్విత్వశబ్దమార్గంబును సంయుక్తహాకారశబ్దభేదప్రకటనంబును శేషబుకారవివరణంబును గలయది తృతీయోల్లాసము.

9

